

فصلنامه جامع دفاع مقدس

سال دوم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، پیاپی ۳؛ ص ۸۹-۱۲۰

بررسی تفکر اثربخش استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در جنگ هشت سال دفاع مقدس

علی بزمی حاجی خواجه لو

کارشناس ارشد حقوق، دانشگاه تبریز

(دریافت: ۹۵/۱۰/۱۴، پذیرش: ۹۶/۰۲/۲۰)

چکیده

در این مقاله به بررسی تفکر اثربخش استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس با گفتمان سازی آموزه‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخته می‌شود و در این راستا گفته خواهد شد که پاسداران چگونه در جنگ توانستند جایگاه خود را در امنیت ملی ایران به منصف ظهور برسانند. در این مقاله به دنبال پاسخگویی به این سؤال هستیم که بین تفکر استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس چه رابطه‌ای در نفس عمل و نقش پیروزی جمهوری اسلامی و امنیت ملی ایران دارد؟ پاسداران انقلاب چگونه با تکیه بر شناخت و تجربه‌های شخصی خودشان از جنگ، روایت یا تاریخ خاصی از جنگ را رقم زده‌اند؟ جنگ هم در روایت سپاه و هم در گفتمان عمومی جمهوری اسلامی دارای دو وجه تسمیه خاص است: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس که وجه تسمیه اول بر تحمیل جنگ از سوی عراق به ایران دلالت دارد و وجه تسمیه دوم نیز به دفاع ایرانی‌ها نه فقط از کشورشان بلکه از نظام اسلامی و حتی از کل اسلام برمی‌گردد. به نظر نگارنده در واقع، جنگ باعث مشروعیت و اقتدار سپاه و نظام اسلامی نوپای ایران شد. به این ترتیب، اینکه می‌گویند «جنگ کشور را می‌سازد و کشور جنگ را» در مورد جمهوری اسلامی به طور عام و سپاه به عنوان یک سازمان نظامی به طور خاص صدق می‌کند و به عبارتی می‌توان گفت که «جنگ سپاه را ساخت و سپاه جنگ را». یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بین تفکر استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس رابطه‌ای مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. جمهوری اسلامی و امنیت ملی ایران روایت سپاه از جنگ از چند ویژگی مهم تشکیل می‌شود که دیدگاه پاسداران انقلاب را نسبت به امنیت ایران نشان می‌دهند. برخی از این ویژگی‌ها عبارتند از: نقش جهان غرب در جنگ، تداوم دفاع مقدس پس از پایان رسمی جنگ ایران و عراق، و توسعه قدرت ایرانی‌ها در جنگ. از نظر فرماندهان سپاه، تجربه‌ها و دستاوردهای جنگ ایران و عراق حاوی درس‌های مهمی برای امنیت ایران بوده است؛ درس‌هایی که شاکله یک آموزه امنیت ملی با مؤلفه‌های عقیدتی و نظامی را برای ایران به ارمغان آورده‌اند. این مؤلفه‌ها عبارتند از: فرهنگ دفاع مقدس با این مفهوم که از خود گذشتگی مذهبی و انسجام عقیدتی نقش بسیار مهمی در تأمین امنیت ایران دارند؛ وحدت زیر لوای رهبری؛ بازدارندگی مستقل با این مفهوم که ایران می‌تواند به صورت مستقل یک توان بازدارنده برای جلوگیری از حملات آینده برای خود تأمین کند؛ اعتقاد مذهبی و قدرت آتش که بیانگر ارتباط متقابل ابعاد مذهبی و نظامی دفاع مقدس است، در صدور فرهنگ دفاع مقدس به دیگر کشورها نقش و اهمیت به سزایی دارد

کلید واژه‌ها: دفاع مقدس، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، استراتژی، امنیت، جمهوری اسلامی ایران.

مقدمه

جنگ ایران و عراق تأثیر عمیق و گسترده‌ای بر جامعه و سیاست ایرانی‌ها داشته است و در این مقاله در مباحث جداگانه به بررسی تفکر اثربخش استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس و یکی از ابعاد این تأثیر یعنی اهمیت جنگ برای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی پرداخته شد و نشان داده شد که پاسداران چگونه در جنگ توانستند جایگاه خود را در امنیت ملی ایران به منصف ظهور برسانند.

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یک تشکیلات نظامی و سیاسی است که زمینه یکپارچگی جمهوری اسلامی تحت لوای رهبری امام خمینی (ره) و در سایه انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ را فراهم نمود. در ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰م (۳۱ شهریور ۱۳۵۹ش) در حالی که هنوز بیش از ۱۸ ماه از پیروزی انقلاب اسلامی ایران سپری نشده بود، عراق به خاک ایران تجاوز کرد و جنگی آغاز شد که ۸ سال به درازا کشید. به عبارت دیگر، جمهوری اسلامی یک چهارم عمرش را در جنگی ناخواسته درگیر شد و در این میان، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که وظیفه دفاع از انقلاب را بر عهده دارد، نقش عمده‌ای در حفاظت از نظام نوپای ایران ایفا نمود. روایت سپاه از جنگ بیشتر بر ابعاد مهمی از تجربه ایرانی‌ها در جنگ و نیز یک سلسله آموزه‌هایی تأکید دارد که پاسداران با استفاده از آن‌ها سکان هدایت خط‌مشی‌های امنیت ملی ایران را به‌دست گرفته‌اند.

بیان مسئله

به فرموده مقام معظم رهبری دوران هشت ساله دفاع مقدس «اوج افتخارات ملت ایران است». طوفان جنگ در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، به راه افتاد. این حماسه که «دفاع مقدس» نام گرفت، روز به روز بالنده‌تر شد و چونان کوهی استوار در برابر تهاجم دشمن قد علم کرد. همین کافی بود تا دشمن را متقاعد سازد که در محاسباتش دچار اشتباهی بزرگ شده است (باورهای دینی، ۱۳۸۰: ۱۸). به راستی چرا دشمن نتوانست ظهور این حماسه را پیش‌بینی کند؟ این عوامل ناپیدا از دید دشمن، که موازنه قدرت را که در ظاهر به نفع او بود برهم زد، عوامل فرهنگی و معنوی بود. امام خمینی (ره) در این باره می‌فرماید: «آن‌ها حساب همه چیز را می‌کردند الا یک حساب و آن حساب، معنویت بود. آن‌ها توجه به این نداشتند که ملت همه با هم علاقه به خدا دارند و علاقه به اسلام» (صحیفه نور، ج ۱۳: ۲۷۷).

امام خامنه‌ای (مدظله العالی) نیز در این باره فرموده است: «محاسباتشان از عنصر «توکل» و «ایمان به خدا» خالی بود و آن را در زندگی ما به حساب نیاورده بودند» (حدیث ولایت، ج ۵: ۱۲۴).

دینی، اقتدا به سیره جهاد معصومان به ویژه نهضت حرکت آفرین عاشورا، آراسته شدن به ارزش‌های پیروزی آفرین اسلامی و امید داشتن به امدادهای غیبی از جمله این ویژگی‌هایند. همچنین، استفاده قابل قبول از سلاح تبلیغات و نیز هنر و ادبیات در جهت خنثی کردن تهاجم تبلیغاتی دشمن و افزایش روحیه رزمندگان را باید از ویژگی‌های دفاع مقدس برشمرد. از عوامل مهم معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، ارزش‌های اسلامی است که رزمندگان اسلام به آن‌ها پایبند بودند (ارزش‌های اسلامی، ۱۳۸۰: ۱۱).

دفاع در قانون طبیعت یکی از اصول استوار بقاء و حفظ شرافت انسان‌هاست. در میان تمام دفاعیاتی که توسط انسان در برابر حمله‌های گوناگون صورت می‌گیرد، مقدس‌ترین و با ارزش‌ترین آن‌ها دفاع از عقیده است و بدون شک دوران هشت ساله جنگ تحمیلی عراق علیه ایران از افتخارات بزرگ و بی‌نظیر ایران اسلامی است. بر همین اساس است که مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «دوران دفاع مقدس، اوج افتخارات ملت ایران است». با توجه به مطالب ذکر شده، عنوان مقاله حاضر «بررسی تفکر اثربخش استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس» می‌باشد. این سؤال که بین تفکر استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس چه رابطه‌ای در نفس عمل و نقش پیروزی جمهوری اسلامی و امنیت ملی ایران دارد؟ پاسداران انقلاب چگونه با تکیه بر شناخت و تجربه‌های شخصی خودشان از جنگ، روایت یا تاریخ خاصی از جنگ را رقم زده‌اند؟ سؤالاتی است که نگارنده در این مقاله قصد دارد برای آن پاسخی مناسب ارائه نماید. با توجه به ماهیت پژوهش، روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی تبیینی بوده و روش گردآوری اطلاعات از نوع کتابخانه‌ای و فیش‌برداری می‌باشد.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی:

بین تفکر استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس چه رابطه‌ای در نفس عمل و نقش پیروزی جمهوری اسلامی و امنیت ملی ایران دارد؟

سؤال فرعی:

۱- پاسداران انقلاب چگونه با تکیه بر شناخت و تجربه‌های شخصی خودشان از جنگ، روایت یا تاریخ خاصی از جنگ را رقم زده‌اند؟

۲- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی چه نقش مهمی در اقتدار و امنیت ملی ایران از آغاز انقلاب تاکنون داشته است؟

۳- تفکر معنوی چه نقشی در پیروزی بر دشمن دارد؟

فرضیه تحقیق

بین تفکر استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس رابطه‌ای مستقیم و معنی داری وجود دارد.

ضرورت و اهمیت موضوع

«اگر شور یک عارف عاشق پروردگار را با منطق یک نفر مصلح ترکیب کنید، از آن‌ها منطق شهید در می‌آید. خون شهید برای همیشه در رگ‌های اجتماع می‌جوشد» (استاد شهید مطهری). شهادت زندگانی جاودانه یافتن است؛ اوج و عروج تعالی است. شهادت تکامل ایمان و نهایت خلوص قلب‌هاست. شهادت مردن تحمیلی نیست، انتخاب آزادانه و آگاهانه است؛ خلوت عاشق و معشوق است. آنان که در زندان تن اسیرند، از درک تفسیر شهادت عاجزند. فقط شهید می‌تواند شهادت را درک کند. عالم پر از صدا است. صداهای شیطانی و رحمانی، صداهای شیاطین بازتاب ندارد و در دهلیزهای تاریخ گم می‌شود، اما آواهای رحمانی فریادهای انسانی و صداهای ملکوتی ماندگار و بی‌مرگند و صدای شهید صدایی آسمانی و خدایی است. صدایی جاودانه و جاری در متن زندگانی، صدایی که در عرض و فرش می‌پیچد و به اعماق زمین و زمان سفر می‌کند (اسوه، ۱۳۸۴: ۸). شهدا شور و عشق حیاتند؛ سرود حماسه و هدفند؛ شهد صدافت، عصاره ایثار، خلاصه خلوص، پاره‌های نور، تبلور نیایش و تجسم عظمت در فراخنای تاریخ‌انند. شهدا، پروانه‌های وادی صداقتند و عاشقان کعبه وصال که پره‌های خود را با اولین شعله‌های شمع معرفت و سیر الی‌الله سوزاندند و مسافر آسمان‌ها شدند تا راه آسمانی شدن برای «فرزندان وطن» باز شود. نگذاریم که صاعقه‌های «ابتدال» و «خودگریزی» خرمن «باور» و «اعتقاد» ما را بسوزاند. مام وطن، پا گرفته از خون کبوتران حرم عشق است و «کبوتران حرم عشق» پا گرفته از غیرت فرزندان وطن، و غیرت فرزندان وطن، یادگار پرتوهای تابان انوار هدایت احمد (ص) و علی (ع) و حسین (ع) است که در روزگاری نه چندان دور از پای درخت انقلاب، به معراج خون بال گشودند و جاده‌های «ایثار» را ستاره باران کردند. حالا بر ماست که به حرمت بدن‌های پاره پاره پرستوهامان، و به حرمت دست‌های قلم شده عباس گونه آن‌ها و به خاطر چشم‌های همیشه منتظر مادرانمان و به حرمت انتظار پدرانمان مگذاریم که یوسف‌های این وطن از یادها برود و دست‌های آلوده شهدای

ما را از ما بگیرند. وقتی سنگینی بار امانت، بر دوش تک تک ماست و پرچم نینوایی شهدا بر شانه‌های ما در اهتزاز، مباد آن لحظه که پایمان بلرزد و دست هامان سست شود. فرهنگ شهید، راه شهید و هدف شهید مقدس است و جاده حرکت او، حلقه اتصال به آخرین چراغ عالم امکان است (اسوه، ۱۳۸۴: ۹).

با توجه به مطالب مذکور ضرورت و اهمیت این بحث مشخص می‌شود:

- تحلیل و شناخت تفکر استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس.
- شناخت بخشی از ویژگی‌های فرهنگی و معنوی دفاع مقدس.
- ارزیابی و شناخت اقتضائات و ضرورت‌های زمان حال.
- انجام ارزیابی‌های نظری و نیز ارائه پیشنهادی کاربردی برای تبیین و حفظ ارزش‌های فرهنگی دفاع مقدس.

اهداف تحقیق

هدف کلی:

بررسی تفکر اثربخش استراتژیک نظام‌مند فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های عملیاتی جنگ هشت سال دفاع مقدس.

اهداف جزئی:

- به گفتمان سازی آموزه‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازیم
- تبیین جایگاه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در اقتدار و امنیت ملی نظام جمهوری اسلامی ایران

- اهداف کلی سپاه پاسداران

- آموزه‌های جنگ و گزینه‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران
- تبیین راه‌های حفظ ارزش‌های دفاع مقدس
- تبیین راه‌های انتقال فرهنگ و ایثار و شهادت به نسل آینده.

مبحث نخست: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

در قانون، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی چنین تعریف شده است: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به مجموعه ستاد کل، حوزه نمایندگی ولی فقیه در سپاه، سازمان حفاظت اطلاعات سپاه، نیروی زمینی، هوایی، دریایی و مقاومت بسیج و قدس و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اطلاق می‌شود (آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، اداره نیروی انسانی ستاد مشترک سپاه، ۱۳۸۰: ۱۳ و ۱۴).

پاسداران یا پرسنل سپاهی کسانی هستند که در برابر شرایط و مقررات مندرج در قانون مقررات استخدامی سپاه و یا قانون خدمت وظیفه عمومی به خدمت پذیرفته می‌شوند و عبارتند از: کادر ثابت، وظیفه، پیمانی و بسیجی و کادر ثابت شامل پاسداران رسمی - نظامیان - کارمندان و محصلین می‌شود (قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، معاونت نیروی انسانی ستاد نمایندگی ولی فقیه در سپاه، مدیریت فضای و انضباطی، ۱۳۸۰: ۱).

مبحث دوم: چگونگی تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، احزاب و گروه‌های سیاسی و سیاسی - نظامی مخالف نظام مانند حزب توده، سازمان مجاهدین خلق، چریک‌های فدائی خلق، سازمان پیکار، حزب دموکرات کردستان و... به سرعت سازماندهی کرده و برای ناامن کردن کشور و مقابله با انقلاب اسلامی شروع به فعالیت نمودند. این گروه‌ها که خود را وامدار اصلی انقلاب می‌دانستند، برای یکه تازی خود ابتدا طرح شعار «تشکیل ارتش خلق» و سپس دم از انحلال ارتش می‌زدند تا مانعی در مقابل اهداف شومشان نداشته باشند که این مسئله مورد مخالفت امام خمینی (ره) و رهبران دیگر انقلاب اسلامی قرار گرفت.

مقابله با دشمنان داخلی و خارجی و از جمله مقابله با گروهک‌ها، رهبران انقلاب را متقاعد کرد که ضمن حفظ، بازسازی و سازماندهی ارتش جمهوری اسلامی، نهاد انقلابی دیگری برای پاسداری از انقلاب اسلامی و نظام نوپای جمهوری اسلامی، تشکیل شود. حتی دولت موقت هم که با فعالیت نهادهای انقلابی، سر سازگاری نداشت با توجه به ضعف‌های نیروهای نظامی و انتظامی بر ضرورت تشکیل و سازماندهی چنین نیرویی تأکید می‌ورزید. (مرحوم هاشمی رفسنجانی، انقلاب و پیروزی، ۱۳۸۳: ۲۶۱).

قبل از تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، چهار گروه از جوانان انقلابی به طور پراکنده و با افراد متفاوت در تهران فعالیت می‌کردند. امام خمینی (ره) و شورای انقلاب، آقای هاشمی

رفسنجانی را مأمور هماهنگی این گروه‌ها و تشکیل سپاه واحد کردند. با تلاش ایشان، چهار گروه با یکدیگر ادغام شده و گروه جدیدی با شورای فرماندهی دوازده نفره تشکیل دادند و سه نفر از اعضای دوازده نفره به دیدار رهبر انقلاب به قم رفتند. امام خمینی (ره) در این دیدار دستور تشکیل یک نیروی مسلح مکتبی مستقل از دولت موقت را صادر کردند. بدین ترتیب سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در دوم اردیبهشت ۱۳۸۵ به طور رسمی تشکیل شد (هاشمی رفسنجانی، انقلاب و پیروزی کارنامه و خاطرات سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸، ۱۳۸۳: ۲۶۱ و ۲۶۲).

ابتدا درباره چگونگی فرماندهی و اداره این نهاد مکتبی و انقلابی بین شورای انقلاب و دولت موقت اختلاف پیش آمد. اما به فرمان امام خمینی (ره) سپاه تحت امر و فرماندهی شورای انقلاب قرار گرفت و این شورا با صدور اطلاعیه‌ای این امر را به اطلاع مردم رساند و اعلام کرد، یگانه سپاه پذیرفته شده و قانونی سپاهی است که شورای فرماندهی آن منتخب و مورد تأیید شورای انقلاب می‌باشد و این نهاد تنها از امام خمینی (ره) و شورای انقلاب، فرمان می‌گیرد. چون در آن زمان زمزمه‌هایی به گوش می‌رسید که دولت بازرگان می‌خواهد، سپاه دیگری تحت فرماندهی خود تشکیل دهد (همان، ۲۸۳ و ۲۸۴).

مبحث دوم: مأموریت‌های سپاه

پس از تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی اساسنامه آن توسط شورای فرماندهی سپاه تهیه و به تصویب شورای انقلاب رسید. بر مبنای اساسنامه پاسداران انقلاب اسلامی، مأموریت‌های این نهاد انقلابی در ده ماده به شرح ذیل مشخص شد:

ماده یک. مبارزه قانونی با عوامل و جریان‌هایی که در صدد خرابکاری و براندازی نظام جمهوری اسلامی و یا اقدام علیه انقلاب اسلامی ایران باشد.

ماده دو. مبارزه قانونی با عواملی که با توسل به قوه قهریه در صدد نفی حاکمیت قوانین جمهوری اسلامی باشند؛

ماده سه. اقدام همانند دیگر نیروهای انتظامی در جهت خلع سلاح کسانی که بدون مجوز قانونی اسلحه و مهمات حمل و نگهداری می‌نمایند؛

ماده چهار. همکاری با نیروهای انتظامی در مواقع لزوم در جهت برقراری نظام و امنیت و حاکمیت قانون در کشور؛

ماده پنج. همکاری با دیگر نیروهای انتظامی در جهت حفاظت از اماکن و شخصیت‌های سیاسی و مذهبی به تشخیص شورای تأمین محل؛

ماده شش. همکاری با ارتش جمهوری اسلامی ایران در مواقع لزوم در جهت پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران؛

ماده هفت. همکاری با ارگان‌های اطلاعاتی کل کشور طبق قانونی که به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید؛

ماده هشت. برنامه‌ریزی، سازماندهی، اداره و فرماندهی و اجرای آموزش‌های عقیدتی، سیاسی و نظامی اعضای بسیج مستضعفین بر طبق موازین اسلامی؛

ماده نه. مشارکت در عملیات امدادی به هنگام بروز بلايا و حوادث و انجام خدمات امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی به درخواست دولت؛

ماده ده. پرورش و آموزش اعضای سپاه طبق تعالیم و موازین اسلامی مبتنی بر رهنمودهای ولایت فقیه در زمینه‌های عقیدتی، سیاسی و نظامی در جهت کسب توان لازم به منظور انجام مأموریت‌های محوله. (اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تهران، تبلیغات و انتشارات سپاه، ۱۳۶۱: ۴ - ۲).

مبحث سوم: نقش سپاه در جنگ تحمیلی

شکست توطئه‌های کودتای نظامی و بحران‌های قومیتی و براندازی و ترور علیه جمهوری اسلامی باعث شد که دولتمردان آمریکایی به راه حل نظامی روی بیاورند. به همین دلیل، صدام حسین به دلیل مسائلی که از قبل با ایران داشت، گزینه مناسب برای این کار بود. ارتش عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، تجاوز گسترده خود را از زمین، هوا و دریا علیه ایران آغاز کرد. این در حالی بود که نظام نوپای جمهوری اسلامی هنوز بحران‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در داخل را پشت سر نگذاشته بود، از بیرون هم مورد خشم و تجاوز قرار گرفت و از این به بعد باید در دو جبهه داخلی و خارجی با دشمنان خود مبارزه می‌کرد.

امام خمینی (ره) با آغاز حمله صدام به ایران، بی‌درنگ فرمان مقاومت را صادر کرد و در مورد نقش آمریکا در شروع جنگ فرمودند:

«امریکا عراق را وادار نموده است خون جوانان ما را بریزد... بدانید که ما با عراق جنگی نداریم و مردم عراق پشتیبان انقلاب اسلامی ما هستند. ما با آمریکا در ستیزیم و امروز دست آمریکا از آستین دولت عراق بیرون آمده است. بارها گفته‌ام مأمور جنگیم و تسلیم برای مسلمانان معنا ندارد» (صحیفه نور، ج ۱۳: ۲۱۲ و ۲۱۳).

در این میان، مهم‌ترین مسئله در هم ریختگی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران بود، زیرا ارتش پس از انقلاب اسلامی تا حدودی کارآیی خود را از دست داده بود و نیروهای نظامی انقلابی مانند سپاه و بسیج هنوز به شکل منسجم سازماندهی نشده بودند. ولی با این حال، پس از حدود یک سال و نیم درگیری سپاه با بحرانی‌های داخلی، کشف و خنثی سازی کودتا و طرح‌های براندازی، پاسداران انقلاب اسلامی تا حدودی به تجربه، درک و آگاهی نظامی رسیده بود. به همین دلیل، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به همراهی بسیج و نیروهای مردمی در کنار ارتش جمهوری اسلامی وارد جنگ شدند. هدف اول در این مرحله از جنگ سد کردن پیشروی دشمن و زمین‌گیر کردن آن و جلوگیری از اشغال بیشتر خاک جمهوری اسلامی ایران بود. فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (ره) مبنی بر مقاومت ملت ایران، خطوط اصلی چگونگی اداره امور جنگ، حجت را بر سپاه و بسیج تمام کرد و این دو به طور گسترده وارد عرصه نبرد با دشمن متجاوز شدند (صحیفه نور، جلد ۳، ص: ۲۳۹ - ۲۲۸).

ابتدا با حضور ابوالحسن بنی صدر به عنوان فرمانده کل قوا و عدم اعتقاد به جنگ مردمی، روند جنگ با مشکل مواجه شد و عملیات‌های کلاسیک طراحی شده در هویزه و محور جاده ماهشهر - آبادان با شکست مواجه شد؛ زیرا نیروهای مسلح ایران به علت عدم وجود توازن با ارتش عراق در جنگ کلاسیک، توان انجام موفقیت آمیز چنین عملیاتی را نداشتند (تجزیه و تحلیل جنگ ایران و عراق، جلد سوم، ۱۳۷۱: ۲۳). اما پس از عزل بنی صدر و به دست گرفتن فرماندهی جنگ توسط امام خمینی (ره) و طراحی عملیات مشترک توسط فرماندهان ارتش و سپاه، روند جنگ وارد مرحله دیگری شد. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با مشارکت در طراحی و عملیات‌های مهمی مانند عملیات حصر آبادان، عملیات طریق القدس، فتح المبین و بیت المقدس و پیروزی چشمگیر در این عملیات‌ها، اندک اندک، نبض جنگ را به دست گرفت (همان، ۲۹ و ۳۰). پیروزی در این مرحله از جنگ و آزادسازی تقریباً بیشتر خاک ایران از دشمن بعثی، جنگ وارد مرحله دیگری شد. بعضی معتقد بودند که جنگ پس از آزادسازی خرمشهر باید به پایان می‌رسید. اما اشغال بخش‌های دیگر از خاک جمهوری اسلامی، ایران از یک سو و عدم اعتماد به صدام از سوی دیگر، ایران را ناچار کرده بود که در این مرحله، روش دیگری را در پیش گیرد تا باقی مانده نقاط اشغالی آزاد شوند. امام خمینی (ره) هم پایان جنگ را مشروط به تنبیه متجاوز و گرفتن غرامت کرده بود. بی گمان، تنبیه متجاوز و گرفتن غرامت، بستگی به این داشت که نیروهای مسلح وارد خاک دشمن شده و بخشی از آن را اشغال کرده تا با بخش‌های اشغال شده ایران معاوضه شود. به همین دلیل، عملیات‌های والفجر مقدماتی، والفجر یک و عملیات رمضان در خشکی طراحی شدند، اما منجر به پیروزی قابل

اعتنایی نشدند (منصوری لاریجانی، ۱۳۸۲: ۱۵۵ - ۱۵۰). بعد از به بن بست رسیدن عملیات در خشکی، سپاه پاسداران دست به ابتکار جدیدی زد و عملیات‌هایی در هور، باتلاق و عبور از رودخانه طراحی کرد. عملیات‌های خیبر و بدر که در جزیره مجنون عراق طراحی و اجرا شدند، در نوع خود بی نظیر بودند. سپس از عملیات والفجر هشت در منطقه شهر استراتژیک فاو توسط سپاه طراحی و اجرا شد. ورود نیروهای سپاه به فاو و عبور از رودخانه خروشان اروند توسط نیروهای سپاه و بسیج تعجب و حیرت همگان را برانگیخت پس از عملیات‌های بزرگ کربلای پنج و حلبچه، قطع نامه ۵۹۸ شورای امنیت صادر شد. به دنبال تصرف فاو و جزیره مجنون، امام خمینی (ره) قطعنامه ۵۹۸ را پذیرفت و جنگ به پایان رسید و در کشور به مرزهای بین‌المللی عقب نشینی کردند. بدین سان، صدام حسین که وعده تصرف ایران را داده بود بدون هیچ نتیجه‌ای تسلیم خواست جمهوری اسلامی ایران شد و طی نامه‌ای به رئیس‌جمهور ایران، تمام شرایط ایران را پذیرفت.

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در اردیبهشت ۱۳۵۸ به عنوان یک نیروی محدود برای دفاع از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن تشکیل شده بود، در طول جنگ تحمیلی به یک نیروی نظامی و دفاع نوین تبدیل شد و نیروهای پنج‌گانه آن شکل گرفت. نیروهای سپاه و بسیج نقش مؤثری در شکست ارتش بعث عراق داشتند و به همراه ارتش جمهوری اسلامی ایران از کیان نظام و کشور دفاع کردند و اجازه ندادند، دشمن به هیچ یک از خواسته‌های خود برسد.

مبحث چهارم: نقش سپاه در حل و فصل بحران‌های قومیتی (محلی و ملی)

پراکندگی‌های قومی، نژادی، زبانی، فرهنگی و مذهبی مختلفی که در سرزمین ایران از زمان‌های دور وجود داشته و دارد، همیشه بهانه مناسبی برای سوء استفاده دشمنان ملت ایران بوده است. به ویژه زمانی که حکومت مرکزی بنا به دلایلی آن قدرت و اقتدار لازم را ندارد، این مسئله تشدید می‌شود. با پیروزی انقلاب اسلامی و فروپاشی رژیم شاه، ایران از نظر نظامی، انتظامی، امنیتی و اطلاعاتی دچار مشکل اساسی شد؛ چرا که نهادهای نظامی و امنیتی باقی مانده از رژیم پیشین نه توان گذشته را داشتند و نه قابل اعتماد بودند و هنوز هیچ سازمان نظامی، اطلاعاتی، امنیتی و انتظامی قابل اعتنایی نیز تشکیل نشده بود. به همین دلیل، احزاب و گروهک‌های وابسته به بیگانه از این موقعیت بی ثبات و هرج و مرج گونه کشور، سوء استفاده کردند. آن‌ها با تحریک دشمنان ایران و انقلاب اسلامی، بعضی از این قومیت‌ها را برای تجزیه کشور تحریک و آن‌ها را دعوت به شورش و قیام مسلحانه کردند، که در این بخش از مقاله به آن‌ها اشاره کرده و نقش سپاه در آرام کردن و حل و فصل آن‌ها اشاره خواهد شد.

مبحث پنجم: جایگاه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در اقتدار و امنیت ملی نظام جمهوری

اسلامی ایران

سپاه پاسداران از نظر امام از بزرگ‌ترین سنگرهای دفاع از ارزش‌های الهی نظام بوده و باید باشد و این همان هدف قانون اساسی از تشکیل سپاه است. سخن امام هم تمجید و تأیید گذشته سپاه و هم تعیین تکلیف برای آینده آن است. امام با کاربرد تعمدی عبارت «و خواهد بود» امر می‌کنند که سپاه باید در آینده نیز بزرگ‌ترین سنگر دفاع از ارزش‌های نظام اسلامی باشد. این تکلیف هم برای مسئولان نظام و هم برای فرماندهان و تک تک پاسداران است، تا جایگاه واقعی خود را بدانند و سپاه را به گونه‌ای سازماندهی کنند که در هر مقطعی ارزش‌های انقلاب اسلامی به مخاطره افتاد، علمدار اصلی نگاهبانی از آن باشند. از نظر امام در زمان صلح نیز انقلاب با خطرات گوناگونی مواجه است، خطراتی که گاه از جنگ بسیار سهمگین‌ترند به همین دلیل روزهای سخت و حساسی را پیش‌بینی کرده بودند. از نظر ایشان در آن روزها سپاه پاسداران مهم‌ترین سنگربان انقلاب خواهد بود و تشکیل سپاه نیز برای همین منظور بوده است. اصل یکصد و پنجاه قانون اساسی برآورده کننده تمام این انتظارات بود: سپاه پاسداران که در نخستین روزهای پیروزی این انقلاب تشکیل شد، برای ادامه نقش خود در نگاهبانی از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن پابرجا می‌ماند، حدود وظایف و قلمرو مسئولیت این سپاه در رابطه با وظایف و قلمرو مسئولیت نیروهای مسلح دیگر با تأکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آن‌ها به وسیله قانون تعیین می‌شود. بنابراین سپاه پاسداران انقلاب اسلامی از زمان شکل‌گیری و تأسیس در دوم اردیبهشت سال ۱۳۵۸ تاکنون، همواره در راستای رسالت خود که همانا پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن می‌باشد، موفق عمل کرده و کارنامه‌ای درخشان از خود بر جای نهاده است.

نقش سپاه در دفاع از منافع ملی و در رأس آن تأمین امنیت ملی، نقش سپاه در دفاع از ارزش‌های والای انقلاب اسلامی و همچنین نقش سپاه در پیشبرد آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی در داخل و خارج از کشور، بر هیچ کس پوشیده نیست. کلید خوردن پروژه سپاه هراسی از سوی نظام سلطه با محوریت آمریکا در امتداد پروژه‌های اسلام هراسی و ایران هراسی، به خوبی جایگاه سپاه از منظر دشمنان را نشان می‌دهد. دشمنان به درستی دریافته‌اند که اگر طی ۳۳ سال گذشته همه سیاست‌ها و راهبردهای آن برای متوقف ساختن حرکت پر شتاب انقلاب اسلامی با شکست مواجه شده، سپاه پاسداران از جمله عوامل اصلی تحمیل این ناکامی‌ها به آن‌ها بوده است. به عبارت دیگر، آن نگاه حکیمانه حضرت امام خمینی (ره) در مورد سپاه مبنی بر اینکه، «اگر سپاه نبود کشور هم نبود...»، با گذر زمان از سوی دشمنان نیز فهم شده و بر همین اساس آنان با پروژه سپاه هراسی، به دنبال تخریب چهره سپاه در داخل و خارج کشور هستند. بنابراین اگر سپاه از منظر دوست و دشمن یک مجموعه‌ای است که موفق عمل کرده، باید برای تداوم این موفقیت‌ها، به علل و عوامل آن توجه گردد. نگارنده با اعتقاد به وجود عوامل متعدد و گوناگون در شکل‌گیری موفقیت‌های سپاه، سه عامل اصلی معنویت، بصیرت و ولایت‌مداری را رمز موفقیت این نهاد انقلابی دانسته و مادام که این

سه عنصر اصلی از ویژگی‌های سپاه باشد، موفقیت‌های آن نیز تداوم خواهد یافت. از دیدگاه و اندیشه‌های مقام معظم رهبری، سه مأموریت عمده برای سپاه وجود دارد که عبارتند از:

اول: دفاع مسلحانه از انقلاب و نظام اسلامی است که این، مأموریت محوری سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است. **دوم:** سازماندهی و آموزش ارتش بیست میلیونی است. این ارتش که اول بار امام عزیزمان در اولین ماه‌های انقلاب بر زبان مبارکشان جاری کردند و از آن یاد نمودند، باید وجود خارجی پیدا کند. **مأموریت سوم** همان چیزی است که امروز سپاه پاسداران در قالب سپاه قدس یا نیروی قدس، از آن یاد می‌کند و امام بزرگوارمان تشکیل هسته‌های مردمی حزب الله در سراسر جهان را یکی از آرزوهای خود و یکی از دستوره‌های کار آینده انقلاب اسلامی در سطح جهان قرار دادند. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در سایه روحیه انقلابی و معنویتی که از سرچشمه جوشان دل منصور و روح مصفا‌ی آن امام عارفان و قُدوه صالحان، پیوسته می‌جوشید و بیش از همه، جوانان رزمنده و خالص سپاه و بسیج را سیراب می‌کرد، توانست نقش تعیین‌کننده‌ای را در رفع حمله‌ایادی استکبار به جمهوری اسلامی ایفا کند و در کنار ارتش و با به‌کارگیری بسیج مردمی، درس تلخی به دشمنان اسلام بدهد و حفظ و استمرار نظام جمهوری اسلامی را تضمین کند. این حجتی بر ملت ما و خود نیروهای مسلح و همه دست‌اندرکاران کشور نیز بود که نقش توکل بر خدا و اتکاء به روحیه انقلابی و شجاعت در میدان عمل را به آنان نشان داد و وسوسه‌گریش به بیگانگان و استمداد از نااهلان را از دل آنان زائل ساخت کیفیت این مسئولیت می‌بایست به تناسب و مقتضیات روشن بشود. فرماندهی، یک امر معنوی است، یک نوع رهبری است، یک نوع اداره همه جانبه است. یک چیزی متکی به ذهن، احساس، عمل، جسم و روح است. این فرماندهی با سازماندهی صحیح، همان چیزی است که در نیروهای مسلح موجب کارایی می‌شود. حفظ رابطه صحیح فرماندهی با اجرای این سازماندهی است. سپاه پاسداران، رکن رکین و پایه محکم دفاع از انقلاب در کشور است؛ یعنی یکی از دو بازوی نیرومند مسلح جمهوری اسلامی است. بر اساس نگرش امام خامنه‌ای (مدظله العالی) اگر سپاه نباشد و یا ضعیف باشد، امکان ندارد بتوانیم در مقابل انواع تهدیدی که وجودش را مسلم می‌دانیم دفاع کنیم، عقیده حضرت آقا بر این است که تنها نیرویی که قادر است از انقلاب و نظام جمهوری اسلامی، انقلابی دفاع کند، فقط سپاه پاسداران است، پس از تجزیه و تحلیل دقیق عملکرد، اقدامات و تجارب کشورها راجع به حمایت، حفاظت از شخصیت‌ها و اماکن حیاتی و حساس با دولت ج.ا.ایران در کشورهای مختلف: مشخص شده است که فقط پنج درصد اطلاعات و اخبار محرمانه در کشورهای پیشرفته ارتباطی به بیرون درز می‌کند و در کشورهای جهان سوم حدوداً هفتاد درصد از اطلاعات محرمانه از طریق منابع آشکار به بیرون درز می‌کند.

مبحث ششم: اهداف کلی سپاه پاسداران

در مقدمه قانون اساسی به طور کلی، هدف از نیروهای مسلح در جمهوری اسلامی را حفظ و حراست از مرزها و عهده‌دار شدن بار رسالت مکتبی یعنی جهاد در راه خدا و مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون در

جهان بیان کرده است. به این ترتیب برای همه قوای مسلح اهداف یکسانی بیان شده است. اما این دو هدف کلی در اصول قانون اساسی به گونه‌ای بین ارتش و سپاه پاسداران تقسیم شده‌اند. اصل یکصد و چهل و سوم مقرر می‌دارد: ارتش جمهوری اسلامی ایران، پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی را بر عهده دارد. به این ترتیب ارتش بار رسالت مکتبی و جهاد در راه حاکمیت قانون خدا را از طریق پاسداری از ام القرای اسلامی یعنی ایران بر عهده خواهد داشت. پس قانون اساسی به ارتش به عنوان نیرویی صد در صد دفاعی نگریده که باید از تمامیت ارضی و استقلال کشور در ابعاد نظامی پاسداری نماید و حتی پیشنهاد یکی از نمایندگان مجلس بررسی نهایی، مبنی بر افزودن کلمه «آزادی» به اصل مذکور رأی نیابرد اما به سپاه پاسداران نگرش کاملاً متفاوتی وجود داشت، اصل یکصد و پنجاهم قانون اساسی مقرر می‌دارد: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در نخستین روزهای پیروزی این انقلاب تشکیل شد برای ادامه نقش خود در نگاهیانی از انقلاب و دستاوردهای آن پابرجا می‌ماند.

مبحث هفتم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و جنگ ایران و عراق

تعدادی نیروی شبه‌نظامی، چریک‌هایی از طبقات پایین و متوسط شهری و گروه‌هایی از جوانان مبارز مراکز شهری و مناطق روستایی گرد هم آمدند و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را تشکیل دادند. بسیاری از اعضای اولیه سپاه با مساجد محل خود که توسط روحانیان مخالف حکومت شاه اداره می‌شد، مرتبط بودند. نیروهای برجسته این نهاد از اعضای سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی بودند که در سال ۱۹۷۷م [۱۳۵۵ش] و با ادغام چندین گروه انقلابی تشکیل شده بود. در آن زمان حتی تعدادی از اعضای سازمان مجاهدین [منافقین] خلق نیز در مخالفت با گرایش این سازمان به مارکسیسم و منسوخ شدن آموزه‌های اسلام در آن به این گروه‌ها پیوسته بودند.

در ۲۲ آوریل ۱۹۷۹م {۲۲ اردیبهشت ۱۳۵۸ش} و تنها یک ماه پس از همه‌پرسی جمهوری اسلامی، آیت‌ا... خمینی طی حکمی به شورای انقلاب که اداره کشور را بر عهده داشت دستور داد با تأسیس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تمامی نیروهای شبه نظامی انقلابی را در قالب یک سازمان رسمی منسجم نماید. بر اساس حکم امام راحل به شورای انقلاب، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مأمور شد تا از انقلاب در برابر تهدیدات داخلی و خارجی دفاع کند، ایدئولوژی انقلاب را بسط و توسعه دهد و از ملت‌های مظلومی که در هر نقطه‌ای از جهان برای آزادی می‌جنگند، حمایت کند.

بعدها سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در قانون اساسی جمهوری اسلامی که در دسامبر ۱۹۷۹م [آذر ۱۳۵۸ش] تصویب گردید نیز نهادینه شد. در قانون اساسی تصریح شده بود که «ارتش جمهوری اسلامی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی علاوه بر دفاع از مرزها، مسئولیت جهاد در راه خدا و جنگیدن برای بسط و استقرار قانون خدا بر جهان را نیز بر عهده دارند». همچنین، در اصل

۱۵۰ قانون اساسی آمده است که «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در آغازین روزهای پیروزی این انقلاب تشکیل شد همچنان نقش خود را در دفاع از انقلاب و دستاوردهای آن ایفا خواهد کرد».

بررسی مأموریت‌های پیچیده و گسترده‌ای که در قانون اساسی ایران برای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در نظر گرفته شده، به شناخت هر چه بیشتر این نهاد کمک می‌کند. حوزه‌های نظامی، مذهبی، و انقلابی سپاه کاملاً با هم مرتبط هستند و نباید آن‌ها را به صورت اجزای جدا از هم مورد بررسی قرار داد. تأثیر متقابل این مؤلفه‌ها بر یکدیگر، عاملی است که دیدگاه پاسداران نسبت به مقوله امنیت در ایران و نقش آن‌ها را در پاسداری از جمهوری اسلامی شکل می‌دهد.

مجموعه مسئولیت‌هایی که به سپاه محول شده، به نوعی بخشی از وظایف رهبر جمهوری اسلامی را نیز به تصویر می‌کشد؛ زیرا حوزه‌های نظامی، دینی و انقلابی ایران بر عهده او می‌باشد. در قانون اساسی ایران، رهبری به عنوان فرمانده کل قوا تعیین شده و اختیار عزل و نصب فرمانده کل سپاه نیز با او می‌باشد. همچنین، رهبری با استفاده از اختیاراتش می‌تواند فرمانده کل سپاه را به عنوان یکی از اعضای شورای عالی دفاع نیز منصوب نماید. این شورا که اکنون به شورای عالی امنیت ملی تغییر نام یافته، مسئولیت تدوین و اجرای خط‌مشی‌های امنیت ملی ایران را بر عهده دارد.

در ژانویه ۱۹۸۱م (دی ۱۳۵۹ش) اداره بسیج هم به سپاه سپرده شد. بسیج سازمانی است که در نوامبر ۱۹۷۹م [آذر ۱۳۵۸ش] با حکم امام خمینی (ره) و برای بسیج گسترده مردمی برای دفاع از انقلاب تشکیل شد. اعضای اولیه بسیج عمدتاً جوانان دانش‌آموز کم‌بضاعت شهری و روستایی بودند که داوطلبانه وارد عرصه دفاع از انقلاب می‌شدند.

در سال‌های اول پس از پیروزی انقلاب، دل‌مشغولی سپاه بیشتر مقابله با مخالفین داخلی نظام نوپای اسلامی ایران بود؛ اما با آغاز جنگ در سال ۱۹۸۰م [۱۳۵۹ش] به طور فزاینده‌ای با خطرانی که از خارج این نظام را تهدید می‌کرد، درگیر شد. صدام که در آن زمان بر کرسی ریاست جمهوری یک حکومت سنی مذهب و سکولار حاکم بر اکثریت شیعه در عراق تکیه زده بود، احساس کرد که سیاست‌های نظام نوپای اسلامی ایران برای قدرت او یک خطر محسوب می‌شود. از این رو، مناسبات عراق و ایران پس از تأسیس جمهوری اسلامی به تدریج رو به وخامت نهاد و پس از یک ماه درگیری در مرزهای مشترک، سرانجام نیروهای عراقی به خاک ایران تجاوز کردند و با حمله هوایی به پایگاه‌های هوایی ایران در ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰م [۳۱ شهریور ۱۳۵۹ش] جنگ ایران و عراق را آغاز کردند.

نیروهای عراقی تا اوایل سال ۱۹۸۱م [اواخر ۱۳۵۹ش] به پیشروی در خاک ایران ادامه دادند

تا اینکه نیروهای ایرانی جلوی پیشروی آن‌ها را سد کردند و در یک دوره یک ساله تا تابستان ۱۹۸۲م [۱۳۶۱ش] نیز موفق شدند مناطق اشغالی را از عراقی‌ها بازپس گرفته، مواضع خود را تثبیت کنند. پس از آن، جنگ تا تابستان ۱۹۸۸م [۱۳۶۷ش] در حالی که به بن‌بست رسیده بود به شدت ادامه یافت و سرانجام در اوت ۱۹۸۸م [مرداد ۱۳۶۷ش] و با اجرای قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل، جنگ در حالی به پایان رسید که هیچ یک از دو طرف درگیر، پیروز قاطع آن محسوب نمی‌شد.

پاسداران انقلاب نقش مهمی در روند جنگ ایران و عراق بازی کردند. در طول جنگ، سازمان سپاه تا حد زیادی توسعه یافت و از یک سازمان شبه‌نظامی سازمان نایافته به یک سازمان پیچیده و قدرتمند تبدیل شد؛ سازمانی که نیروهای نظامی متخصص، منابع کافی برای تولید جنگ‌افزار، وزیر مستقل در دولت و مجموعه‌ای از مؤسسه‌های اقتصادی، مذهبی و آموزشی در اختیار داشت.

سپاه از ابتدا مسئولیت امنیت داخلی و خارجی نظام اسلامی [ایران] را بر عهده داشته، واحدهایی برای مقابله با آشوب‌ها و توسعه امور فرهنگی مورد نظر در سرتاسر کشور مستقر کرده است. برای نمونه، این نهاد [هر سال] مراسم گرامیداشت جنگ را برگزار می‌کند و با اعزام مردم برای دیدار از مناطق عملیاتی مهم زمان جنگ، آموزه‌های جنگ را برای آن‌ها بیان می‌کند. سپاه علاوه بر داشتن نیروهای سه‌گانه مستقل زمینی، دریایی و هوایی، نیروی دیگری با عنوان نیروی قدس نیز در اختیار دارد؛ نیروی نخبه‌ای که مسئولیت جنگ نامتعارف و نا هم تراز (نامتقارن) و حمایت از گروه‌های متحد و وابسته به ایران را بر عهده دارد. سپاه پاسداران همچنین دارای شاخه اطلاعات نظامی مستقل، روابطی نزدیک با بسیاری از دانشگاه‌های کشور و شرکت‌های مختلفی در بسیاری از حوزه‌های اقتصادی می‌باشد. کنترل جنگ‌افزارهای متعارف و نامتعارف و اداره برنامه تولید موشک‌های بالستیک نیز بر عهده سپاه است و این نهاد نقش مهمی در برنامه هسته‌ای ایران بازی می‌کند.

سازمان سپاه از نظر نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تا حد زیادی توسعه یافته است. توسعه کمی سپاه از بسیاری جهات احتمال گرایش جناحی این نهاد را افزایش داده است، اما رهبران سپاه تلاش کرده‌اند از اشاعه این گرایش به بدنه سپاه یا دست کم از آشکار شدن آن در میان مردم جلوگیری کنند.

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مهم‌ترین بخش دستگاه امنیتی ایران محسوب می‌شود و برخی از اعضای سابق و فعلی آن حتی مسئولیت تعدادی از جایگاه‌های دولتی را نیز بر عهده گرفته‌اند. این نهاد نقش عمده‌ای در تدوین آموزه [دکترین] نظامی ایران و چگونگی تعریف منافع ملی و امنیتی

این کشور دارد. قدرت فزاینده سپاه در کشور از تلاش هماهنگ رهبران این نهاد برای توسعه سازمانی آن ناشی می‌شود که با توجه به مسئولیت سیاسی گسترده و ذاتی سپاه در پاسداری از انقلاب قابل توجیه است.

گستره و مفهوم مسئولیت سپاه در پاسداری از انقلاب در ایران به ویژه در سال‌های اخیر یکی از موضوع‌هایی بوده که با بحث و جدل‌های زیادی همراه بوده است. برخی از شخصیت‌های ایران معتقدند فعالیت‌های سپاه از محدوده‌هایی که آیت‌ا... خمینی برای آن تعیین کرده بود، فراتر رفته است. اما رهبران سپاه در توجیه قدرت این نهاد به نقش سپاه در دفاع از کشور در طول جنگ و دوران سازندگی پس از جنگ استناد می‌کنند. در واقع، جنگ باعث مشروعیت و اقتدار سپاه و نظام اسلامی نوپای ایران شد. به این ترتیب، اینکه می‌گویند «جنگ کشور را می‌سازد و کشور جنگ را» در مورد جمهوری اسلامی به طور عام و سپاه به عنوان یک سازمان نظامی به طور خاص صدق می‌کند و به عبارتی می‌توان گفت که «جنگ سپاه را ساخت و سپاه جنگ را».

مبحث هشتم: روایت جنگ از منظر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

تاریخ جنگ ایران و عراق آن گونه که سپاه آن را روایت می‌کند رابطه تنگاتنگی با امنیت کنونی ایران دارد. پاسداران از سال ۱۹۸۱م [۱۳۶۰ش] آثار زیادی در زمینه جنگ تولید کرده‌اند و از آن زمان تاکنون نیز این روند را استمرار بخشیده‌اند. آن‌ها در طول جنگ با انتشار تک‌نگاشت‌ها و مقالات متعدد تلاش می‌کردند برخی مسائل سیاسی و اجتماعی مهم [جنگ] را مورد تأکید قرار دهند. سپاه نشریات متنوعی نیز منتشر می‌کرد که در آن‌ها به رویدادهای جنگ، تحولات سیاسی آن، و معرفی شهدای جنگ می‌پرداخت و پس از سال ۱۹۸۸م [۱۳۶۷ش] نیز علل و عوامل جنگ، مراحل مختلف آن، تأثیر جنگ بر شهرهای ایران، نقش رزمندگان، ذکر خاطرات آن‌ها، معرفی عملیات‌های بزرگ و اشعار حماسی از جمله موضوعاتی است که در این نشریات ارائه می‌شود.

بسیاری از بخش‌های تابعه سپاه در حوزه‌های سیاسی، آموزشی و تبلیغاتی و همچنین بسیج هر یک نشریاتی در زمینه جنگ منتشر می‌کنند. نشریه‌ای که در زمینه سیاست دفاعی منتشر می‌کند معمولاً مقاله‌هایی در مورد جنگ نیز در آن وجود دارد. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه (مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس) نیز که پس از جنگ و برای انجام مطالعات پژوهشی و تولید منابع مرجع عمومی مربوط به جنگ تأسیس شد، مسئولیت انتشار چندین نشریه را در این زمینه بر عهده دارد. روی هم رفته، سپاه نشریات متعدد و صدها جلد کتاب در زمینه جنگ منتشر کرده است.

البته برخی دیگر از مؤسسه‌های دولتی و غیر دولتی ایران هم آثاری در زمینه جنگ ایران و عراق منتشر می‌کنند، اما مسئولیت بخش اعظم کارهایی که در این زمینه انجام می‌شود بر عهده سپاه است و مطالعاتی که این نهاد انجام می‌دهد از بسیاری جهات حائز اهمیت است. مطالعات سپاه موضوعات و رویکردهای مختلفی را پوشش می‌دهند؛ مواردی شامل مباحث عقیدتی جنگ در قرآن، چاپ اطلس‌هایی در مورد عملیات مهم جنگ و انتشار یک سلسله کتاب‌های روزشمار جنگ که به شکلی بسیار دقیق و تحلیلی تدوین می‌شوند. مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه به تنهایی ۵۷ جلد روزشمار جنگ را تدوین کرده که در نوع خود بزرگ‌ترین و دقیق‌ترین مطالعه‌ای است که من [نویسنده مقاله] در زمینه جنگ شاهد آن بوده‌ام. سیزده جلد از این روزشمارها منتشر و بقیه در دست تهیه و انتشار است. در آثار سپاه در مقایسه با دیگر آثاری که در زمینه جنگ منتشر می‌شود، توجه بیشتری به [تجربه‌های شخصی] پاسداران معطوف می‌گردد.

اهمیت جنگ ایران و عراق برای سپاه در اظهارات و مقالات فرماندهان این نهاد و وبگاه‌های وابسته به آن مشهود است. در سال ۲۰۱۱م [۱۳۹۰ش] در روزهای منتهی به سالگرد تجاوز عراق [هفته دفاع مقدس] روزانه تقریباً شش مقاله در مورد جنگ یا در ارتباط با بزرگداشت هفته دفاع مقدس در وبگاه این خبرگزاری منتشر می‌شد.

بخش اعظمی از انتشارات سپاه در زمینه جنگ بیانگر اهمیتی است که این نهاد برای بیان تاریخ جنگ قائل است. در یکی از این منابع به صراحت گفته می‌شود که هدف سپاه، تأکید بیشتر بر اهمیت جنگ است. در منبع دیگری گفته می‌شود آنچه ایران را بر آن داشت تا پس از آزادسازی مناطق اشغالی در سال ۱۹۸۲م [۱۳۶۱ش] همچنان به جنگ ادامه دهد، رفع نگرانی مردم ایران از تجاوز مجدد عراق و تأکید هر چه بیشتر بر اهمیت میراث جنگ برای جمهوری اسلامی بود و اصولاً موافقت با آتش‌بس در آن مقطع از نظر افکار عمومی و برای نسل‌های آینده غیر قابل قبول بود. اشاره پاسداران به وجود نگرانی‌هایی از این دست برای مردم ایران نشان می‌دهد که آن‌ها در طول جنگ و پس از آن همواره برای اهداف و نتایج جنگ اهمیت خاصی قائل بوده‌اند. تأکید بر چگونگی نگرش به جنگ یکی از نگرانی‌هایی بوده است که چگونگی پیشبرد آن را تحت تأثیر قرار داده است و یکی از دلایلی که سپاه پاسداران تا این اندازه برای تدوین تاریخ جنگ تلاش می‌کند نیز همین مسئله است؛ چرا که جنگ نقش مؤثری در هویت بخشی به پاسداران و توسعه سازمان سپاه داشته و پاسداران نیز تمام تلاش خود را می‌کنند تا نقش سازنده جنگ را در تثبیت جمهوری اسلامی نشان دهند.

مبحث نهم: ویژگی‌های روایت سپاه از جنگ هشت سال دفاع مقدس

جنگ در قاموس سپاه و در گفتمان جمهوری اسلامی دو وجه تسمیه خاص دارد: اول، جنگ تحمیلی؛ زیرا این جنگ از سوی عراق به ایران تحمیل شد و دوم، دفاع مقدس؛ زیرا ایرانی‌ها در این جنگ نه تنها از کشور خود، بلکه از نظام اسلامی و حتی از کلیت اسلام دفاع کردند. روایت سپاه از جنگ نیز چند مشخصه اصلی دارد که چگونگی نگاه پاسداران به مقوله امنیت کشور را نشان می‌دهد؛ مشخصه‌هایی نظیر نقش غرب در جنگ، تداوم دفاع مقدس پس از پایان رسمی جنگ و افزایش قدرت ایران بر اثر جنگ.

مبحث دهم: نقش غرب در جنگ تحمیلی هشت سال دفاع مقدس

از نگاه سپاه، نظام اسلامی نوپای ایران تنها با عراق درگیر نبود، بلکه با قدرت‌های غربی و به ویژه آمریکا نیز در حال جنگ بود؛ زیرا ایران نمی‌خواست در خدمت منافع این قدرت‌ها باشد. به همین علت در آثاری که سپاه در حوزه جنگ منتشر می‌کند معمولاً از پیروزی انقلاب اسلامی ایران به عنوان یکی از علل و عوامل تحمیل جنگ [بر ایران] یاد می‌شود.

سرلشکر رحیم صفوی فرمانده پیشین سپاه که اکنون مشاور عالی آیت‌ا... خامنه‌ای رهبر معظم ایران در امور نظامی می‌باشد طی گفت‌وگویی در سال ۲۰۰۷م [۱۳۸۶ش] و در سالگرد تجاوز عراق می‌گوید: «قدرت‌های غربی که نگران تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای عرب منطقه بودند، صدام را تحریک کردند که به ایران حمله کند.» سخنگوی سپاه پاسداران نیز در سال ۲۰۰۴م [۱۳۸۳ش] در این زمینه اظهار می‌کند: «مدارک و شواهد مستندی وجود دارد که نشان می‌دهد صدام آغازگر جنگ بوده است، اما این قدرت‌های بزرگ و به ویژه آمریکایی‌ها بودند که او را به این سو هدایت کردند.» این سخنگو همچنین گفته است: «اکنون نیز آمریکا تلاش می‌کند از افشای کمک‌هایش به عراق در طول جنگ جلوگیری کند تا از این طریق خود را از زیر بار شرمندگی ناشی از این کار برهاند.»

پس از تجاوز عراق به ایران، آمریکا با مداخله مستقیم در منطقه خلیج فارس] و تأمین اطلاعات و کمک‌های نظامی به عراق همچنان به حمایت از این کشور ادامه داد؛ زیرا آمریکایی‌ها و کشورهای هم‌سو با عراق مصمم بودند از پیروزی ایران در جنگ جلوگیری کنند. از نظر فرماندهان سپاه، کمک‌های آمریکا به عراق یکی از علل اصلی شکست برخی از عملیات‌های نظامی ایران بوده است. محسن رضایی فرمانده سپاه در دوران جنگ طی گفت‌وگویی در سال ۲۰۰۷م [۱۳۸۶ش] می‌گوید: «پیروزی‌های ایران در طول جنگ، غرب را بر آن داشت تا با دادن «مشاوره‌های فنی، نظامی و اطلاعاتی» و «جنگ افزارهای پیشرفته» به عراق، با «تهدید احتمالی ایران» مقابله کند و

بر اثر همین توانمندی‌های فزاینده عراق بود که ایران در روزهای پایانی جنگ نتوانست به یک پیروزی قاطع دست پیدا کند.

هنگامی که ایرانی‌ها در سال ۱۹۸۲ م [۱۳۶۱ش] وارد خاک عراق شدند، آمریکا به عنوان اصلی‌ترین حامی عراق در طول جنگ دست به کار شد و با حمایت بیشتر از عراق، تلاش کرد از فروپاشی این کشور جلوگیری کند. همچنین، آمریکایی‌ها علاوه بر تشویق کشورهای منطقه به پشتیبانی بیشتر از عراق، یگان‌هایی از نیروی دریایی خود را هم در سال ۱۹۸۷ م [۱۳۶۶ش] به منطقه خلیج [فارس] اعزام کردند که این کار زمینه درگیری مستقیم نیروهای ایرانی و آمریکایی را فراهم نمود. در اکتبر ۲۰۱۱ م [۱۳۹۰ش] دریادار علی فدوی فرمانده نیروی دریایی سپاه در مراسم بزرگداشت شهدای این نیرو گفت: "در هشت سال دفاع مقدس (علیه تجاوز عراق از سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ش) ما در مقابل عراقی‌هایی از خود دفاع می‌کردیم که نوک پیکان استکبار غرب (آمریکا) بودند، اما در یک سال و نیم آخر جنگ به طور مستقیم و در سطح گسترده‌ای در خلیج فارس با خود آمریکایی‌ها درگیر بودیم." این درگیری‌ها درستی نظر سپاه پاسداران را در مورد آمریکا هر چه بیشتر تقویت کرد و نشان داد که آمریکایی‌ها فعالانه و گستاخانه تلاش کرده‌اند تا با ایران مقابله و این کشور را مهار کنند. از سوی دیگر، عدم تمایل جامعه بین‌الملل برای تعیین عراق به عنوان طرف متجاوز و یا عدم محکومیت استفاده این کشور از جنگ‌افزارهای شیمیایی نیز از عوامل دیگری بود که سپاه با تکیه بر آن‌ها متقاعد شد که غرب عزمش را جزم کرده تا جمهوری اسلامی را مضمحل کند.

مبحث یازدهم: تداوم دفاع مقدس پس از پایان رسمی جنگ تحمیلی هشت سال دفاع مقدس

عراق و حامیانش با تمام تلاش‌هایی که در طول جنگ انجام دادند، نتوانستند قدرت جمهوری اسلامی را مهار کنند. [سردار] یداله جوانی یکی از فرماندهان ارشد سپاه پاسداران در این مورد می‌گوید: "همه [طرح‌ها و نقشه‌های دشمن علیه ایران] با شکست مواجه شد و جنگ تحمیلی یکی از نمونه‌های بارز این طرح و نقشه‌ها بود. ... دشمن فکر می‌کرد با جنگ می‌تواند انقلاب اسلامی را شکست دهد، اما این ملت ایران بود که در جنگ پیروز شد."

پیروزی جمهوری اسلامی در جنگ نتوانست عزم دشمنانش را برای مقابله با این نظام تضعیف کند و این موضوع در ترسیم جنگ در نگاه سپاه پاسداران جایگاه ویژه‌ای داشته، همچنان تأثیر عمیقی بر نگرش این نهاد نسبت به وضعیت جاری امنیت در ایران دارد؛ چرا که پاسداران انقلاب بر این باورند که تحمیل جنگ دلیل روشنی بر اراده جامعه جهانی برای از میان برداشتن جمهوری

اسلامی محسوب می‌شود. این باور در اعماق جهان‌بینی سپاه پاسداران ریشه دوانده، اساس رویکرد دفاع تهاجمی فرماندهان این نهاد را تشکیل داده است.

پاسداران انقلاب بر این نکته تصریح می‌کنند که دشمنان ایران همچنان به تهدید جمهوری اسلامی ادامه می‌دهند و به همین دلیل نیز جنگ و دفاع مقدس همچنان ادامه دارد. سردار حسین دقیقی رئیس سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح در مراسم سالگرد فتح خرمشهر در سال ۲۰۱۱م [۱۳۹۰ش] می‌گوید: «جنگ هنوز پایان نیافته و امروز دشمنان یک جنگ نرم علیه ایران به راه انداخته‌اند.» سرلشکر صفوی نیز در سال ۲۰۱۰م [۱۳۸۹ش] تصریح می‌کند: «برخی کشورها و در رأس آن‌ها آمریکا که در طول جنگ هشت ساله عراق با ایران نتوانستند طرح‌های خصمانه خود را [علیه ما] محقق نمایند، اکنون تلاش می‌کنند تا مشکلاتی را برای جمهوری اسلامی ایجاد کنند.»

مبحث دوازدهم: افزایش قدرت ایران بر اثر جنگ تحمیلی

از نظر سپاه اکنون ایران بسیار قدرتمندتر از زمان جنگ است. سرلشکر پاسدار غلامعلی رشید جانشین وقت رئیس ستاد کل نیروهای مسلح در آوریل ۲۰۱۱م [فروردین ۱۳۹۰ش] می‌گوید: «نظام سلطه و حامیان منطقه‌ای‌اش باید بدانند همان گونه که با حمایت از صدام (دیکتاتور سابق عراق) نتوانستند ملت ایران را منزوی یا تضعیف و یا حقوقش را پایمال کنند، اکنون نیز نخواهند توانست حقوق مسلم این ملت را نادیده بگیرند.» همچنین، سردار هامون محمدی فرمانده سپاه قدس استان گیلان می‌گوید: «این قدرت ملت ایران است که ابرقدرت‌ها را به مقابله با جمهوری اسلامی واداشته است؛ زیرا آن‌ها این قدرت را مانعی در مقابل سلطه خود بر منطقه می‌بینند... غربی‌ها حرکت شتابنده ایران در مسیر رشد و توسعه علمی را آماج حملات و دسیسه‌های خود قرار داده‌اند و در این میان، قدرت سیاسی ایران پس از پایان جنگ هشت ساله که از سوی عراق و با حمایت آمریکا بر ایران تحمیل شد، غرب را به این نتیجه رساند که نمی‌توانند ایران را از طریق حمله نظامی شکست دهند.»

از آنجا که جمهوری اسلامی با تکیه بر تجربه‌های برگرفته از جنگ قدرتمندتر شد، سپاه پاسداران دفاع مقدس را به عنوان یکی از منابع قدرت فعلی ایران ارج می‌نهد و ایرانی‌ها با این توجیه که در جنگ به قدرت رزمی و اهداف خود دست یافته‌اند همواره آماده جنگ بوده، [در دوران جنگ] و به ویژه پس از آزادسازی سرزمین‌های خود [از دست عراقی‌ها] نیز تصمیم گرفتند جنگ را به داخل خاک عراق بکشانند. دفاع مقدس برای جمهوری اسلامی هم یک آزمون و هم موهبتی بود که پیروزی‌هایش را تضمین می‌کرد.

همان‌طور که پاسداران انقلاب می‌گویند آزادسازی خرمشهر در ماه می ۱۹۸۲م [خرداد ۱۳۶۱ش] سرآغاز برتری سیاسی و نظامی ایران [بر عراق] بود. جنگ یک فضای تجربه اندوزی فراهم آورده بود و ایرانی‌ها از این فضا حداکثر بهره‌برداری را به عمل آوردند. جمهوری اسلامی با مقاومت در برابر تجاوز دشمنانش نه تنها آن‌ها را غافل‌گیر کرد، بلکه جنگ را در حالی پشت سر گذاشت که به یک قدرت منطقه‌ای غالب تبدیل شده بود. سرلشکر رضایی فرمانده اسبق سپاه در این مورد می‌گوید: «آزادسازی خرمشهر سرآغاز برتری نظامی ایران در منطقه بود.» او در سال ۲۰۰۸م [۱۳۸۷ش] نیز گفت: «ایران در آغاز جنگ تحمیلی قدرت سیاسی و نظامی قابل توجهی نداشت، اما از آن زمان به بعد در بسیاری از زمینه‌ها و از جمله از نظر قدرت سیاسی و نظامی به کشور اول [منطقه] تبدیل شد.» همچنین، سرلشکر پاسدار غلامعلی رشید جانشین رئیس ستاد کل نیروهای مسلح ایران نیز در گفت‌وگو با خبرگزاری فارس گفت: «اکنون ایران به یک قدرت منطقه‌ای تبدیل شده است؛ زیرا با مقاومتی که در جنگ تحمیلی از خود نشان داد ضمن اثبات حقانیتش، سطح بازدارندگی و ثبات داخلی خود را نیز علیه تهدیدات خارجی توسعه داد.» اگر چه این اظهارات در مورد توانمندی‌های ایران قدری اغراق‌آمیز است، اما نشان می‌دهد که پاسداران انقلاب چگونه تلاش کرده‌اند تجربه جمهوری اسلامی در جنگ را به وسیله‌ای برای تداوم بقاء و قدرت آن تبدیل کنند.

این موضوع همچنین نشان می‌دهد که پاسداران چگونه تلاش کرده‌اند ماهیت جنگ را از یک پیامد تأسف‌انگیز انقلاب اسلامی به مؤثرترین دستاورد آن تبدیل کنند. در مارس ۲۰۱۱م [اسفند ۱۳۸۹ش] سرهنگ پاسدار مهدی طاهرخانی فرمانده سپاه ناحیه قزوین گفت: «دفاع مقدس مهم‌ترین دستاورد انقلاب اسلامی می‌باشد.» همچنین، [سردار] علی‌رضا افشار از فرماندهان سابق سپاه زمانی که ریاست بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس را بر عهده داشت در یکی از سخنرانی‌هایش گفت: «استقلال کشور و توسعه انقلاب دو مورد از پیروزی‌های بزرگی است که از آثار دفاع مقدس می‌باشد .... انسجام و وحدت ملی، عامل بازدارندگی که در طول جنگ به آن دست یافتیم و هنوز برای ما راه‌گشاست، خوداتکایی نیروهای نظامی، بازسازی ارتش، رشد و پیشرفت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و تثبیت هویت دینی نظام اسلامی نیز از دیگر موهبت‌های دفاع مقدس است.»

مبحث سیزدهم: آموزه‌های جنگ و گزینه‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

از نظر فرماندهان سپاه، تجارب و نتایج جنگ ایران و عراق و به ویژه مشخصه‌هایی که پیش‌تر برای آن برشمرده شد با درس‌های مهمی برای امنیت ایران همراه بود که آموزه دکترین امنیت ملی ایران را شکل داد؛ آموزه‌ای که از دو مؤلفه عقیدتی و نظامی تشکیل می‌شود.

فرماندهان سپاه پاسداران معمولاً بر این نکته تأکید می‌کنند که امروز اگر چه ماهیت تهدیداتی که جمهوری اسلامی با آن مواجه است تغییر کرده، اما درس‌های برگرفته از دفاع مقدس همچنان نافذ و مؤثر است. پاسداران در طول جنگ خود را با تغییراتی که پیش می‌آمد تطبیق می‌دادند و امروز نیز همچنان خود را با تهدیدات جدید تطبیق می‌دهند. در یکی از گزارش‌های خبرگزاری فارس، [سرلشکر] محمدعلی جعفری فرمانده سپاه پاسداران توضیح می‌دهد که این نهاد چگونه راهبردهای خود را تغییر و توسعه می‌دهد تا با خطرانی که انقلاب را تهدید می‌کند مقابله نماید. او همچنین به این نکته اشاره می‌کند که سپاه امروز نیز همان الگوی زمان جنگ را در این زمینه دنبال می‌نماید. سپاه اخیراً بر مقابله با تهدیدات نرم متمرکز شده است. یکی از فرماندهان سپاه در شهر مهران در توصیف این شکل جدید تهدید گفت: «دشمنان اسلام با راه انداختن انواع تهاجم‌های فرهنگی، جبهه جدیدی علیه جوانان ایران باز کرده‌اند ... اکنون مسئولیت ما، شناسایی نقشه‌های دشمن و طرح‌ریزی برای مقابله با این نقشه‌هاست تا بتوانیم یک مانع قوی در برابر آن‌ها ایجاد کنیم؛ مانعی شبیه (آنچه) در دوران دفاع مقدس ایجاد کرده بودیم.»

مبحث چهاردهم: فرهنگ دفاع مقدس

این موضوع که اعتقاد مذهبی و انسجام عقیدتی نقش بسیار مهمی در تضمین امنیت ایران بازی می‌کند یکی از مؤلفه‌های مهم دفاع مقدس است. در اینجا باید به این نکته اشاره کرد که مقوله‌های امنیت و اعتقاد مذهبی در نزد پاسداران ارتباط بسیار نزدیکی با هم دارند. پاسداران انقلاب دفاع از کشور را در اعتقاد مذهبی خود، به تنها عنوان یک هدف نمی‌نگرند، بلکه آن را راهبردی برای تقویت امنیت جمهوری اسلامی می‌بینند. آن‌ها بر این باورند که استحکام و انسجام عقیدتی بخش بسیار مهمی از دفاع ملی و برتری [نظامی] محسوب می‌شود. در آثار منتشر شده از سوی سپاه، جنگ به عنوان موضوعی مطرح می‌شود که باید با روح انقلابی جمهوری اسلامی آن را پیش برد تا از این طریق بتوان به پیروزی نظامی دست یافت. برای نمونه، در یکی از تک‌نگاشت‌های [سپاه] توضیح داده می‌شود که چگونه استفاده از «تاکتیک‌ها و راهبردهای سنتی» در میدان جنگ هیچ پیروزی برای ایران به بار نیاورد، اما نیروهای ایرانی با استفاده از «ابتکار عمل‌های انقلابی» توانستند خاک اشغال شده کشور خود را آزاد کنند.

سپاه پاسداران در طول جنگ توانست ایدئولوژی انقلاب اسلامی را در راستای جذب حمایت افکار عمومی ایران از جنگ به شکل مؤثری توسعه دهد و مردم را برای جانبازی در راه آرمان انقلاب اسلامی متقاعد کند. پاسداران انقلاب معتقدند که شهادت‌طلبی و پایبندی آن‌ها به اسلام و جهاد به ویژه در زمانی که ایران از بسیاری از منابع مورد نیاز محروم بود به پیروزی کشورشان در جنگ کمک کرده است. یکی از خبرگزاری‌های ایران در معرفی یکی از کتاب‌هایی که سپاه در

زمینه جنگ منتشر کرده، می‌نویسد: «کتاب عمدتاً بر جهاد و شهادت و نقش [این ارزش‌ها] در تداوم انقلاب اسلامی متمرکز است. جهاد و شهادت در طول سال‌های دفاع مقدس در میان بسیجی‌ها و سربازان مؤمن جمهوری اسلامی بسیار رایج بود.» همچنین، پاسداران از طریق پشتیبانی از برنامه‌های دیدار از مناطق عملیات‌های مهم جنگ [راهیان نور] نیز ارزش‌های دفاع مقدس را توسعه می‌دهند؛ اقدامی که فرمانده سپاه ناحیه زنجان آن را «یکی از مؤثرترین و راهبردی‌ترین برنامه‌های فرهنگی» می‌داند.

پاسداران انقلاب فرهنگ دفاع مقدس را برای امنیت جمهوری اسلامی بسیار ضروری می‌دانند و به همین علت همواره تلاش کرده‌اند تا نسل‌های پس از جنگ را با دفاع مقدس آشنا کنند و اهمیت آن را به آن‌ها تفهیم نمایند. برخی انتشارات سپاه نیز اصولاً با هدف تأثیرگذاری و تفهیم اهمیت جنگ به نسل‌های آینده منتشر می‌شوند. فرمانده سپاه ناحیه زنجان با اعلام دیدار ۱۱ هزار نفر از مردم این استان از مناطق عملیاتی زمان جنگ گفت: «هدف این دیدارها یادآوری حماسه‌ها و شهادت‌های هشت سال دفاع مقدس است.»

همچنین، در ۵ مارس ۲۰۱۱م [۱۴ اسفند ۱۳۹۰ش] یکی از فرماندهان گردان‌های عاشورای بسیج گفت: «ما با به تصویر کشیدن نمونه‌هایی از نبردهای دفاع مقدس می‌توانیم فرهنگ جهاد و شهادت را به نسل‌های آینده منتقل کنیم ... ما در عملیات خیبر الگوی [عملیاتی] امام علی(ع) را دنبال کردیم. شهدای دفاع مقدس بهترین الگوی جامعه ما هستند که با تکریم آن‌ها در کتاب‌هایمان می‌توانیم فرهنگ جهاد و شهادت را در میان نسل‌های حال و آینده گسترش دهیم.» سردار حسین دقیقی نیز با بیان این عبارت که «غربی‌ها فکر فتح خرمشهر را هم نمی‌کردند» در این زمینه می‌گوید: «نسل‌های سوم و چهارم انقلاب باید با چگونگی پیروزی ما در دفاع مقدس آشنا شوند. جنگ هنوز تمام نشده است.»

مبحث پانزدهم: وحدت زیر لوای رهبری

پاسداران انقلاب معتقدند که نسل‌های آینده باید بدانند که وحدت ملی زیر لوای رهبر معظم [انقلاب] چگونه به پیروزی ایران در جنگ کمک کرد. سرلشکر حسن فیروزآبادی رئیس ستاد کل نیروهای مسلح ایران و از فرماندهان سابق بسیج در مراسم هفته دفاع مقدس در سال ۲۰۱۱م [۱۳۹۰ش] با اشاره به پیروزی‌های نیروهای ایرانی در جنگ تحمیلی هشت ساله، اطاعت از رهبری دینی را به عنوان علت اصلی چنین پیروزی‌های بزرگی برشمرد.

تأکید پاسداران انقلاب بر این نکته که مردم ایران برای پاسداری از جمهوری اسلامی باید همچنان وحدت خود را زیر لوای رهبری حفظ کنند نشانگر این است که آن‌ها می‌خواهند امنیت

ملی ایران را با امنیت نظام [جمهوری اسلامی] گره بزنند و این همان رویکردی است که پیروان [امام] خمینی (ره) و از جمله پاسداران از طریق آن قدرت خود را در سال‌های اول انقلاب تثبیت کردند؛ آن‌ها رقبای خود را با این اتهام که در خدمت دشمنان خارجی ایران هستند، بی‌اعتبار و منفعل می‌کردند. پاسداران با تداوم این رویکرد توانسته‌اند به طور مداوم نقش خود را در دفاع از ایران در مقابل تهدیدات خارجی توسعه دهند و در عین حال، نقش پاسداری از نظام در داخل کشور را نیز برای خود حفظ کنند.

رئیس روابط عمومی سپاه پاسداران در توضیح دلیل ارتباط همیشگی امنیت ملی با امنیت نظام می‌گوید: «عملیات روانی بیگانگان علیه جمهوری اسلامی چیز تازه‌ای نیست و از روزهای اول انقلاب آغاز شده است. وظیفه ما تداوم دفاع مقدس و ایجاد یک کشور نمونه و الگو در جهان اسلام می‌باشد.» محسن رضایی فرمانده اسبق سپاه نیز ضمن محکوم کردن «جریان انحرافی» جدید در سیاست ایران که از جمله اتهاماتش، تأکید بیش از اندازه بر ملی‌گرایی ایرانی می‌باشد، گفت: «امام خمینی معتقد بود که ملی‌گرایان واقعی همان بسیجیانی هستند که خرمشهر را از اشغال عراقی‌ها آزاد کردند.»

فرماندهان سپاه پاسداران بر این باورند که عدم پایبندی کافی به ارزش‌های دفاع مقدس دقیقاً همان چیزی است که امکان تهدید امنیت جمهوری اسلامی را برای بیگانگان و «منحرفان» فراهم می‌نماید. [سرلشکر] جعفری فرمانده کل سپاه پس از انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۰۹م [۱۳۸۸ش] اظهار کرد: «عوامل بیگانه در پشت توطئه زیر سؤال بردن نتایج انتخابات ریاست جمهوری ۱۲ ژوئن [۲۲ خرداد] قرار داشتند ... این واقعیت که اسلام و اصول انقلاب اسلامی در سال‌های پس از جنگ هشت ساله نادیده گرفته شده یکی از عواملی بود که فرصت‌هایی را برای دشمن فراهم نمود.»

مبحث شانزدهم: بازدارندگی مستقل جنگ هشت سال دفاع مقدس

شاید مهم‌ترین درس تجاوز عراق این بود که ایران ضرورت بازدارندگی در مقابل حملات [احتمالی] آینده را احساس کرد. ایران از نظر جمعیت بر عراق برتری داشت و ایرانی‌ها در طول جنگ توانستند از این برتری به سود خود استفاده کنند. فرماندهان سپاه همواره عامل اندازه و آمادگی نیروهایشان را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیری از آموزه [دکترین] دفاعی خود توصیف می‌کنند. [سرلشکر] جعفری فرمانده کل سپاه در سال ۲۰۰۸م [۱۳۸۷ش] در جمع نیروهای بسیج اعلام کرد که آن‌ها [بسیجیان] پیروزی انقلاب اسلامی را تضمین کرده‌اند. او جانبازی نیروهای بسیجی در دوران دفاع مقدس را ستود و گفت "که قدرت آن‌ها عاملی است که همچنان دشمنان ایران را

از تهدید این کشور باز می‌دارد". [سردار] علی شمشیری یکی دیگر از فرماندهان سپاه در سالگرد هفته دفاع مقدس در سال ۲۰۰۳م [۱۳۸۲ش] اظهار کرد: "در پاسخ به تهدیدات اخیر علیه جمهوری اسلامی، برنامه‌های این هفته [هفته دفاع مقدس امسال] بر موضوع آمادگی سپاه و بسیج برای دفاع از کشور متمرکز شد."

جنگ همچنین این نکته را به پاسداران انقلاب آموخت که قدرت ناشی از تعداد نیروی بیشتر و پایبندی به جهاد برای دفاع ملی [از کشور] کافی نیست. بسیاری از پاسداران شخصاً کارکرد تسلیحات برتر و توانمندی‌های عراق در زمینه سلاح‌های شیمیایی را دیده و به تأثیرات تعیین کننده این سلاح‌ها واقف بودند. به همین خاطر، آن‌ها اولویت اول خود را بر این قرار دادند که جنگ‌افزارهای ایران را از نظر کمی و کیفی به سطحی برسانند که با جنگ‌افزارهای دشمن برابری کنند. در اختیار داشتن چنین قدرت مخربی از یک سو بسیاری از دشمنان را از حمله به ایران باز می‌داشت و از سوی دیگر هزینه حمله به این کشور را برای هر کشوری که می‌خواست آغازگر جنگ باشد بسیار بالا می‌برد.

فرماندهان سپاه پاسداران معمولاً بر این نکته تأکید می‌کنند که قدرت نظامی نیروهایشان در دوران پس از جنگ تا حد زیادی ارتقاء یافته است. برای نمونه [دریادار] علی فدوی فرمانده نیروی دریایی سپاه در توضیح قدرت بازدارندگی ناوگان زیر امرش می‌گوید: "این نیرو قدرتمند است و می‌تواند به بازرسی کشتی‌های ایرانی واکنش نشان دهد... قدرت ایران در مقایسه با دوران جنگ بسیار افزایش یافته است آمریکایی‌ها هیچ اطلاعی از توانمندی‌های نیروی دریایی سپاه ندارند."

به نظر می‌رسد فرماندهان سپاه از تجربه‌های خود در دوران جنگ یاد گرفته‌اند که چگونه قدرت بازدارندگی لازم را برای نیروهای زیر امرشان ایجاد کنند. [سرلشکر] جعفری در سال ۲۰۰۸م [۱۳۸۷ش] اعلام کرد اگر از پایگاه‌های آمریکا در خلیج [فارس] برای حمله به ایران استفاده شود، ایران نیز این پایگاه‌ها را مورد حمله قرار می‌دهد و هشدار داد: «ایران با تمام قدرتش از خود دفاع خواهد کرد؛ قدرتی که در مقایسه با زمان جنگ با رژیم صدام بسیار بیشتر است.» او همچنین اضافه کرد: «ما می‌دانیم که در میان برخی کشورهای اسلامی که پایگاه نظامی در اختیار آمریکا قرار داده‌اند نگرانی‌هایی وجود دارد، اما اگر آمریکا از این پایگاه‌ها برای حمله به ایران استفاده کند، ما با قدرت و دقت موشک‌هایمان می‌توانیم تنها نیروهای نظامی آمریکایی را که به ما حمله می‌کنند هدف قرار دهیم.» اطمینان خاطری که [سردار جعفری] در اظهاراتش به همسایگان ایران در خلیج [فارس] می‌دهد نشانگر آن است که می‌داند اقدامات و سیاست‌های ایران در طول جنگ از دید رهبران سایر کشورهای منطقه اقداماتی تهدیدآمیز تلقی می‌شده است.

جنگ همچنین به پاسداران آموخت که برای ایجاد یک نیروی بازدارنده باید بر توانمندی‌های

خودشان تکیه کنند. خبرگزاری فارس تقریباً در همه مقالاتی که در ارتباط با توانمندی‌های موشکی ایران و به زبان انگلیسی منتشر می‌کند این نکته را مورد اشاره قرار می‌دهد که ایران برنامه توسعه جنگ‌افزار خود را در دوران «جنگ تحمیلی» و در پاسخ به تحریم‌های تسلیحاتی آمریکا آغاز کرد. ایران هم‌زمان با سالگرد عملیات‌های مهم جنگ معمولاً با اعلام خیر ساخت موشک‌های جدید تولید داخل و رونمایی از آن‌ها اقدام به انجام یک رشته تمرینات نظامی نیز می‌کند. در سال ۲۰۱۱م [۱۳۹۰ش] و اندکی پس از آنکه اعلام شد ایران و کره شمالی در زمینه تولید موشک با هم تبادل اطلاعات داشته‌اند، [سردار] احمد وحیدی وزیر دفاع و فرمانده سابق نیروی قدس سپاه اعلام کرد که موشک‌های جدید «قیام» در سالگرد آزادسازی خرمشهر به نیروی هوایی سپاه تحویل می‌شوند. به فرموده ایشان «تولید انبوه موشک‌های قیام نشانگر خوداتکایی کشور در تولید انواع موشک‌ها و پاسخی تحقیر کننده به کسانی می‌باشد که ادعا می‌کنند ایران در این زمینه از (دانش تخصصی) دیگر کشورها استفاده می‌کند.»

– اعتقاد مذهبی و قدرت آتش

فرماندهان سپاه پاسداران معمولاً بر ارتباط متقابل جنبه‌های دینی و نظامی دفاع مقدس تأکید می‌کنند. در واقع، پاسداران انقلاب در طول جنگ زمانی که مؤلفه‌های مذهبی و انقلابی خود و اصول سنتی جنگ را با هم به کار می‌گرفتند مؤثرترین عملکرد را از خود نشان می‌دادند. [سردار] وحیدی در توصیف عملیات آزادسازی خرمشهر می‌گوید: «این عملیات یکی از افتخارآمیزترین عملیات‌های دفاع مقدس بود که رزمندگان اسلام را قادر ساخت تا هویت خود را باز یافته، قدرت دفاعی و نظامی خود را احیاء کنند.» او اضافه می‌کند: «هنگامی که بسیجی‌ها و نیروهای نظامی متعارف ایران به فرماندهی امام راحل وارد میدان‌های جنگ شدند، با موفقیت از سرزمین خود دفاع و خرمشهر را آزاد کردند.» سردار حسن شاهوارپور یکی دیگر از فرماندهان سپاه نیز با تأکید بر استفاده هم‌زمان از برخی مؤلفه‌های خاص که منجر به آزادسازی خرمشهر شد، اظهار می‌کند: «امروز نیروهای مسلح با وحدت و قدرت و در زیر سایه رهبر معظم [انقلاب] در حال دفاع از مرزها هستند .... طرح‌ریزی دقیق، هدایت و رهبری امام، و وحدت فرماندهی از مهم‌ترین عوامل آزادسازی خرمشهر بودند.»

بیانیه اخیر سپاه پاسداران نشانگر آن است که این نهاد در نگاه به مقوله امنیت ملی ایران تا چه اندازه اعتقاد مذهبی و قدرت آتش را با هم گره می‌زند. در این بیانیه که در بهار سال ۲۰۱۱م [۱۳۹۰ش] و به مناسبت روز ارتش انتشار یافت آمده است: «امروز ارتش جمهوری اسلامی به واسطه روحیه مذهبی عمیق و تکیه بر خدا، عزم و پایمردی فرزندان انقلاب، سعی و تلاش قهرمانان

حماسه‌ساز دفاع مقدس، دستیابی به خوداتکایی، ... و افزایش توانمندی‌ها در حوزه علوم نظامی و دفاعی به دژ غیر قابل تسخیر انقلاب تبدیل شده است ... همه نیروهای [نظامی] ایران آماده‌اند تا هر تهدید یا تجاوزی به خاک مقدس ایران را با سرعت و قاطعیت پاسخ دهند.

- دفاع تهاجمی

یکی دیگر از درس‌هایی که سپاه از جنگ تحمیلی آموخت این بود که ایران برای اطمینان از شکست دشمنانش باید آن‌ها را تعقیب کند. سپاه پاسداران بر این نکته پای می‌فشرد که تصمیم‌گیری در خصوص ورود به خاک عراق در سال ۱۹۸۲م [۱۳۶۱ش] پس از بیرون رانده شدن نیروهای عراقی از خاک ایران از یک ضرورت نشأت می‌گرفت؛ ضرورت محکومیت تجاوز عراق، واداشتن جامعه بین‌الملل به اعلام این محکومیت، و حصول اطمینان از اینکه ایران در آینده از حملات [مشابه] مصون بماند. در یکی از منابع پژوهشی سپاه بر این نکته تأکید شده است که تصمیم ایران برای ورود به خاک عراق پس از آن اتخاذ شد که جامعه بین‌الملل از پذیرش درخواست‌های ایران مبنی بر اعلام متجاوز بودن عراق در جنگ امتناع کرد. سرلشکر صفوی در مارس ۲۰۱۱م [اسفند ۱۳۸۹ش] در بازدید از مناطق عملیاتی جنگ در استان خوزستان می‌گوید: "ما در دوران دفاع مقدس به متجاوزان [احتمالی] آینده تفهیم کردیم که اگر به ایران حمله کنند، ما از سرزمین خود دفاع می‌کنیم. ما به خاک عراق وارد شدیم تا به یک راه‌حل منصفانه دست پیدا کنیم و به عراقی‌ها و متجاوزان [احتمالی] آینده یاد دهیم که اگر به ایران حمله کنند ... ما از سرزمین خود دفاع می‌کنیم و حتی آن‌ها را ... تا مرزها تعقیب خواهیم کرد."

سپاه پاسداران هشدار می‌دهد که اگر دشمنان ایران آنقدر احمق باشند که به [خاک ما] تجاوز کنند، به راحتی شکست خواهند خورد. در همین زمینه، [سرلشکر] جعفری در سال ۲۰۰۵م [۱۳۸۴ش] می‌گوید: "ما تنها ظرف یک سال و نیم دشمن بعثی را از کشورمان بیرون راندیم ... امروز نیز اگر تجاوزی صورت گیرد، با استفاده از تجربه‌ها و مهارت‌هایی که از جنگ کسب کرده‌ایم هر متجاوزی را در کمتر از یک ماه و نیم شکست خواهیم داد." به گزارش خبرگزاری فارس، سپاه در بیانیه‌ای که به مناسبت سالگرد تجاوز عراق صادر کرد به غرب هشدار داد که جمهوری اسلامی در مقابل هر تجاوزی ایستادگی خواهد کرد. در این بیانیه آمده است که سربازان شجاع ایرانی در جنگ تحمیلی جانبازی‌های عظیمی از خود نشان دادند و بر اسطوره شکست‌ناپذیری قدرت‌های استکباری و به ویژه آمریکا مهر پایان زدند. این بیانیه همچنین هشدار داده است که نیروهای مسلح ایران با تجربه‌هایی که از جنگ فرا گرفته‌اند، اکنون حتی آمادگی بیشتری برای مقابله با هر تجاوز احتمالی دارند.

– صدور فرهنگ دفاع مقدس

فرماندهان سپاه همچین تلاش می‌کنند دفاع مقدس را به عنوان الگویی برای سایر کشورها مطرح کنند. آن‌ها خواستار صدور فرهنگی ارزش‌های دفاع مقدس هستند با این امید که مردم خارج از ایران نیز با تجربه‌های ایران در جنگ ایران و عراق آشنا شوند. یکی از فرماندهان سپاه پاسداران به این نکته اشاره می‌کند که دفاع مقدس به یک ملت یا یک نسل تعلق ندارد و به همین خاطر باید کتاب‌هایی متناسب با مخاطبان مختلف در مورد آن نوشته شود. یکی دیگر از فرماندهان سپاه معتقد است کتاب‌های مربوط به جنگ را باید به زبان‌های مختلف ترجمه کرد تا کشورهای بیشتری با ادبیات آن آشنا شوند. او می‌گوید: «دفاع مقدس جایگاه واقعی خود را در افکار عمومی سایر کشورها پیدا نکرده است.»

[سرلشکر] جعفری در سال ۲۰۰۸م [۱۳۸۷ش] با تمجید از نیروهای بسیجی به خاطر جانبازی‌هایشان در دوران دفاع مقدس، می‌گوید: «درسی که بسیج با ایستادگی و مقاومتش به ملت‌های مظلوم جهان داده است، شکست‌های مکرر غرب را در پی داشته است.» در سال ۲۰۰۹م [۱۳۸۸ش] سرلشکر صفوی نیز توضیح می‌دهد که دفاع مقدس چگونه به الگوی مقاومت در منطقه تبدیل شده است. او در این مورد می‌گوید: «قدرت رزمندگان ایران در طول جنگ ایران و عراق به الگویی برای همه مردم آزادی‌خواه و استقلال‌طلب و جنبش‌های آزادی‌بخش در جهان اسلام تبدیل گردیده است.»

جنگ رژیم صهیونیستی و حزب‌الله در سال ۲۰۰۶م [۱۳۸۵ش] نمونه بارزی از گسترش دفاع مقدس به سایر کشورها بود. سرلشکر قاسم سلیمانی فرمانده نیروی قدس سپاه در این مورد می‌گوید: «پیروزی حزب‌الله لبنان ثمره خون‌هایی بود که در دفاع مقدس ریخته شد. پیروزی حزب‌الله بدون انقلاب اسلامی [ایران] قابل تصور نیست تک‌تک وقایع جنگ به تدریج به سایر کشورها منتقل شده است.»

فرماندهان سپاه پاسداران رویدادهای بهار عربی را هم نشأت گرفته از دفاع مقدس می‌دانند. سردار سلامی جانشین فرمانده کل سپاه می‌گوید: «جهان شاهد بود که چگونه ایران اسلامی توانست به سلطه سیاسی و اقتصادی آمریکا پایان دهد و پس از هشت سال جنگ با سلطه جهانی، پیروزمندان و قدرتمندان آن را پشت سر بگذارد. این الگوی تاریخی مسیر جدیدی برای ایجاد خودباوری [در ملت‌ها] فراهم آورده است.»

سردار غلامعلی رشید در فوریه ۲۰۱۱م [بهمن ۱۳۸۹ش] می‌گوید: «پیروزی جمهوری اسلامی و نیز موفقیت و پیروزی ملت ایران در هشت سال دفاع مقدس (یعنی جنگ تحمیلی عراق علیه ایران از سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ش که آتش آن با کمک آمریکا و دیگر کشورهای غربی برافروخته شد)

آمریکا و غرب را با چالش‌های عظیمی مواجه کرد و آن‌ها اکنون در صحنه تحولات جاری که امروز (در منطقه) در جریان است نیز یک بار دیگر مجبور می‌شوند در مقابل قدرت اسلام سر تعظیم فرود آورند.» سرلشکر صفوی در مراسم بزرگداشت دفاع مقدس در یکی از دانشگاه‌های تهران می‌گوید: «قرن جدید تحت تأثیر و ثمره یک انقلاب عظیم است؛ انقلاب اسلامی ملت بزرگ ایران که شکست‌های مکرر آمریکا و صهیونیست‌ها را در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، امنیتی و فرهنگی در پی داشته است و امروز می‌بینیم که همان فرهنگ شهادت‌طلبی که در هشت سال دفاع مقدس شاهد آن بودیم در جهان اسلام گسترش یافته است.»

نتیجه‌گیری

از زمان تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تاکنون در هر زمینه‌ای که نظام نوپای جمهوری اسلامی با مشکل مواجه شده یا مورد تهدید قرار گرفته، سپاه وارد شده و مأموریتش را به بهترین شکل ممکن انجام داده است، در حال حاضر هم این نهاد انقلابی از هر جهت آماده دفاع از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن می‌باشد و با وجود آن، نظام جمهوری اسلامی ایران از هیچ تهدید داخلی و خارجی ترسی به خود راه نمی‌دهد. در واقع، با وجود سپاه و بسیج، نظام جمهوری اسلامی بیمه شده است و آینده آن نیز روشن و مشخص می‌باشد؛ زیرا سپاه پاسداران انقلاب اسلامی از نظر سازمانی، فناوری، تجهیزات نظامی، اطلاعاتی، امنیتی و نیروی انسانی دارای بهترین وضعیت ممکن است. علاوه بر آن نیروهای سپاه از نظر معنوی، اعتقادی روحیه ایثار، فداکاری و شهادت‌طلبی نیز سرآمد تمام ارتش‌های جهان می‌باشند و همین ویژگی است که آن را با دیگر ارتش‌های جهان متمایز می‌کند. مرتبط ساختن دفاع مقدس با موضوع خودباوری یکی از اصول اساسی امنیت از نگاه سپاه پاسداران است و به عبارتی ایران تلاش می‌کند گزینه خاص خود را برای امنیت ملی و رهبری مستقل در منطقه پیش ببرد. سپاه پاسداران دشمنی‌اش با غرب را پاسخی به قدرت‌های غربی می‌داند؛ قدرت‌هایی که از دستیابی جمهوری اسلامی به سطحی از قدرت و استقلال که مورد نظر سپاه است جلوگیری می‌کنند. با توجه به اهمیت جنگ ایران و عراق و فرهنگ دفاع مقدس برای سپاه پاسداران، بر کسانی که با این نهاد در ارتباطند و نیز سیاست‌گذاران ایران لازم است می‌دانند که جنگ و تأثیرات آن چگونه تفکر راهبردی امروز ایرانی‌ها را شکل داده است.

شاید بتوان گفت که سپاه پاسداران تهدیدات پیش روی جمهوری اسلامی را به شکلی واقعی و عینی مطرح می‌کند، اما تجاوز عراق و اقدامات قدرت‌های غربی باعث شده است تا این تهدیدات برای پاسداران کاملاً واقعی‌تر به نظر برسند. علاوه بر این، زنده نگه داشتن دفاع مقدس این امکان را برای پاسداران فراهم می‌نماید که اهمیت جنگ را در گذشته و حال ترسیم کنند و موقعیت خود را

به عنوان مدافعان ایران اسلامی حفظ نمایند. بنابراین، پاسداران انقلاب اطمینان دارند که دفاع مقدس نه تنها در یادها و خاطره‌ها زنده است، بلکه به عنوان یک خط‌مشی کلی برای امنیت جمهوری اسلامی همچنان تداوم دارد.

بنابراین پیشنهاد می‌شود به این امور اهتمام داده شود:

- بررسی و تبیین سیره ائمه معصومین (ع) و حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری به عنوان الگوهای با هویت و قابل قبول.

- تعیین استراتژی دفاع فرهنگی با بهره‌گیری اصولی از ارزش‌های هشت سال دفاع مقدس و اخلاق و رفتار رزمندگان به عنوان برگزیده‌ای نو و بازبینی شده در حوزه دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی که متعلقات عینی و تحقیقی مفاهیم خود را از حیث عقبه تاریخی یافته‌اند.

- تحقیق، تبلیغ، تألیف و حفظ انگیزه معنوی در ساختار فرهنگ عمومی جامعه به عنوان قوی‌ترین سمبل دین و دین باوری در اندیشه حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری.

با توجه به مطالب مطرح شده مسئولین عزیز کشور می‌بایست:

- فهم صحیح و درک درست و جامعی از مفاهیم ارزشی داشته و به دور از افراط و تفریط، مفاهیم ارزشی دفاع مقدس را به نسل جوان معرفی نمایند.

- سازگاری گفتار و رفتار منادیان: حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «آن کس که در جایگاه پیشوایی مردم قرار می‌گیرد باید پیش از آنکه دیگران را آموزش دهد، به تعلیم خویش بپردازد.» (نهج البلاغه)

- تقویت انگیزه‌های معنوی: دین خواهی و احساس انگیزه و عطش برای پاسخگویی به نیازهای روحی و معنوی به نحوی که اگر احساس نیاز و عطش از درون بجوشد چون تشنه‌ای خود به دنبال آب خواهد رفت.

- به کارگیری روش‌های تبلیغی صحیح، جذاب و منطقی در ایجاد گرایش و انگیزه‌های مثبت به سوی ارزش‌ها: مخاطب شناسی و آرایه مفاهیم ارزشی مناسب با توانایی و ظرفیت روحی علمی آنان (کلم الناس علی قدر عقولهم) و همچنین شفافیت و سادگی در انتقال مفاهیم ارزشی.

- توجه به کرامت، عزت نفس و ارزنده سازی شخصیت مخاطبان: حرمت گذاری و احترام به شخصیت و کرامت انسانی، از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تربیت به شمار می‌آید. عزت نفس موجب اعتماد و خودباوری و شکوفایی و خلاقیت خواهد شد. چنانچه حضرت امیر (ع) فرمودند: یادآوری

زیاد نقاط مثبت و خوب در رفتار افراد باعث تحرک و پویایی اشخاص شجاع و برانگیختن افراد دلسرد و مسامحه کار به سوی رفتار مثبت خواهد شد (نهج البلاغه).

- معرفی الگوهای عینی و رفتاری در جامعه: معرفی الگوهای ارزشی شایسته که بیانگر عینی و ملموس انطباق با رفتارهای عملی الگوها است از عوامل مهم گرایش به ارزش‌ها می‌باشد. قرآن کریم در اهمیت نقش الگویی راهبران دینی می‌فرماید: «لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه».

- پاسداری از هویت اصیل جامعه در مواجهه با فرهنگ بیگانه: اقوام و مللی که از وحدت و انسجام فرهنگی قوی برخوردارند؛ کمتر در معرض تغییر و تحریف قرار می‌گیرند.

- آزاد اندیشی: پرهیز از اجبار و اکراه (مظفر، ۱۳۸۳: ۳۴).

- مسئولان و دولت مردان باورشان شود که مدیون خون شهدا هستند.

- برای مسئولان تبیین شود که امنیت امروز جامعه، مرهون فداکاری‌ها، رشادت‌ها خون دادن‌ها و از جان گذشتگی شهدای دیروز است.

- هماهنگی لازم با آموزش و پرورش صورت گیرد تا در تهیه و تنظیم کتب درسی، بخشی هم به وصیت‌نامه شهدا اختصاص یابد.

- تهیه زندگینامه و شرح عملیات مربوط به شهدا.

- مصاحبه با خانواده شهدا و ثبت و ضبط ویژگی‌های اخلاقی و دینی شهیدان.

منابع

- ۱- استفاده از ترجمه قرآن کریم، ترجمه آیت الله العظمی مکارم شیرازی.
- ۲- سوره طلاق آیه ۳.
- ۳- سوره فتح آیه ۲۹.
- ۴- نهج البلاغه
- ۵- حدیث ولایت
- ۶- مقام معظم رهبری، در دیدار مدیران و هنرمندان دفاع مقدس ۱۳۷۹/۷/۶.
- ۷- اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تهران، تبلیغات و انتشارات سپاه (۱۳۶۱).

- ۸- هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، انقلاب و پیروزی، به کوشش عباس شبیری، تهران، دفتر نشر معارف انقلاب، (۱۳۸۳).
- ۹- هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، انقلاب و پیروزی کارنامه و خاطرات سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸، به کوشش عباس بشیری، تهران، دفتر نشر معارف انقلاب (۱۳۸۳).
- ۱۰- تجزیه و تحلیل جنگ ایران و عراق، جلد سوم، تنبیه متجاوز، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ (۱۳۷۱).
- ۱۱- موسوی خمینی، امام (ره) (۱۳۶۱-۱۳۷۱)، صحیفه نور، مجموعه رهنمودهای امام راحل (ره)، وزارت ارشاد، تهران.
- ۱۲- مظفر، حسین، «جامعه پذیری و نقش آن در درونی کردن ارزش‌ها»، ماهنامه تربیت شماره ۱ مهر، تهران ۱۳۸۳.
- ۱۳- منصوری لاریجانی، اسماعیل (۱۳۸۲)، تاریخ دفاع مقدس، تهران، انتشارات خادم الرضا.
- ۱۴- نقی زاده، علی اکبر (۱۳۸۰)، عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، جلد ۱، باورهای دینی و امدادهای غیبی، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات اسلامی.
- ۱۵- نقی زاده، علی اکبر (۱۳۸۰)، عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، جلد ۲، ارزش‌های اسلامی، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات اسلامی.
- ۱۶- خلاصه مقالات همایش «اسوه معلم، دانش آموز، شهادت و فردا» برگزار کننده مؤسسه فرهنگی آموزشی امام حسین (ع)، ۱۳۸۴، مشهد مقدس.
- ۱۷- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۸- قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- ۱۹- اساسنامه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تهران، تبلیغات و انتشارات سپاه.

The Effective, Strategic and Systematic Attitude of Commanders of the Iranian Revolutionary Guards in the Holy Defense

A. Bazmi Haji Khajeloo

Abstract

This paper investigates the systematic attitude of commanders of the Iranian revolutionary guards (IRG) in designing and implementing operational plans of the holy defense with teachings of sepah (IRG) and its effects on Islamic republic's national security. Therefore, this study seeks to answer the following questions;

- How could the revolutionary guards mark a significant position in Iranian national security?
- What is the relationship between systematic attitude of commanders of the Iranian revolutionary guards (IRG) in designing and implementing operational plans of the holy defense and the victory of Iran and its national security?
- How could the revolutionary guards depict a particular history relying on their own knowledge and experiences?

The holy defense had two special aspects in the narration of sepah (IRG) as well as that of the public discourse of Islamic republic of Iran. The first aspect implicates the Iraqi imposition of war against Iran, and the second Iran's defense not only from their country but also from the Islamic system and maybe the whole of Islam. In fact, the holy defense caused the legitimacy and authority of the fledgling sepah (IRG) and the Islamic Republic of Iran. Thus, that it is said that “war builds a country” and “the country builds war” is verified about Islamic republic of Iran, in general, and sepah (IRG) as a military organization, in particular. In other words, “war built sepah (IRG)” and “sepah (IRG) built war.” Results demonstrate that there is a meaningful and significant relationship between the systematic attitude of commanders of the Iranian revolutionary guards (IRG) in designing and implementing operational plans of the holy defense and the victory of Iran and its national security. sepah (IRG)'s narration from the holy defense consists of several important features that shows the viewpoint of revolutionary guards towards Iran's national security. Some of these features include the West in war, Continuation of the war after the official end of the Iran-Iraq war, and the expansion of Iranian power in war. According to the commanders of the Iranian revolutionary guards, Iran-Iraq war experiences and achievements contain important lessons for Iran's security. These lessons brought a doctrine of national security with military and ideological components including culture of holy defense, that is, religious sacrifice and ideological cohesion play an important role Iran's national security, integrity under the supervision of a great leader, independent prevention, which suggests Iran could be a deterrent to prevent future attacks independently, religious beliefs and military firepower that highlight the interdependence of religious and military aspects of the holy Defense. All these components have a significant role in exporting the culture of holy defense to other countries.

Keywords: Holy Defense, Iranian Revolutionary Guards (IRG), Strategy, Security, Islamic Republic of Iran.